

Strona | 1

PROGRAM NAUCZANIA WIEDZY O SPOŁECZEŃSTWIE W SZKOLE PODSTAWOWEJ

„DZIS I JUTRO”

Autor: Barbara Furman

© Copyright by Nowa Era Sp. z o.o.

Warszawa 2017

- I. Ogólna charakterystyka programu
- II. Podstawa programowa
- III. Cele kształcenia i wychowania
- IV. Materiał nauczania wraz z odniesieniami do Podstawy programowej
- V. Zakładane osiągnięcia uczniów
- VI. Procedury osiągania celów edukacyjnych
- VII. Materiały pomocnicze

I. Ogólna charakterystyka programu nauczania przedmiotu „wiedza o społeczeństwie”

Program nauczania przedmiotu „wiedza o społeczeństwie” przeznaczony jest do nauczania w szkole podstawowej. Jego struktura i założenia są zgodne z obowiązującą podstawą programową z Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. (DzU z 2017 r., poz. 356).

Treści nauczania uporządkowano rzeczowo, dzieląc je na sześć grup tematycznych (rozdziałów):

1. Prawidłowości życia społecznego.
2. Wspólnota narodowa.
3. Ustrój Rzeczypospolitej Polskiej.
4. Społeczność lokalna i regionalna.
5. Sprawy międzynarodowe.
6. Prawo i prawa człowieka.

Treści nauczania w obrębie rozdziałów podzielono na tematy, które będzie można dostosować do jednej lub dwóch jednostek lekcyjnych.

Podczas przygotowywania programu nauczania położono nacisk nie tylko na proces kształtowania wiedzy i umiejętności wynikających z treści podstawy programowej, ale również kształtowanie postaw i wartości. Naszym celem jest wychowanie świadomego obywatela, troszczącego się o życie i dobro zarówno swoje i swoich bliskich, jak również lokalnej i regionalnej społeczności, społeczności etnicznej i państwa; patrioty, który zna i szanuje tradycje narodowe oraz potrafi współtworzyć otaczającą nas rzeczywistość; człowieka, wzorem najwybitniejszych przedstawicieli narodu, odpowiedzialnego, aktywnego, przedsiębiorczego, solidarnego, roztropnego, tolerancyjnego i odważnego.

Program nauczania przedmiotu „wiedza o społeczeństwie” bazuje na wieloletnim doświadczeniu twórców materiałów dydaktycznych wydawnictwa Nowa Era oraz współpracy z nauczycielami. Jest próbą połączenia sprawdzonych w praktyce doświadczeń i najnowszych tendencji edukacyjnych. Synteza tradycji i nowoczesności jest szansą na sukces edukacyjny naszych uczniów.

II. Podstawa programowa

WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE

Cele kształcenia – wymagania ogólne

I. Wiedza i rozumienie. Uczeń:

1) wyjaśnia podstawowe prawidłowości życia społecznego, w tym funkcjonowania grup społecznych oraz społeczności lokalnej i regionalnej oraz wspólnoty etnicznej i państwowej;

- 2) uzasadnia znaczenie procedur demokratycznych i stosuje je w życiu szkoły oraz grup, w których uczestniczy;
- 3) wyjaśnia znaczenie aktywności obywatelskiej;
- 4) przedstawia zasady ustroju Rzeczypospolitej Polskiej i podstawowe organy władz publicznych;
- 5) ma podstawową wiedzę na temat praw człowieka, środków masowego przekazu oraz wybranych spraw międzynarodowych;
- 6) wykorzystuje swą wiedzę do interpretacji wydarzeń życia społecznego, w tym publicznego.

II. Wykorzystanie i tworzenie informacji. Uczeń:

- 1) znajduje informacje na temat życia społecznego, w tym publicznego;
- 2) wykorzystuje informacje do tworzenia własnej wypowiedzi na temat wydarzeń z życia społecznego, w tym publicznego.

III. Rozumienie siebie oraz rozpoznawanie i rozwiązywanie problemów. Uczeń:

- 1) rozpoznaje własne potrzeby i potrzeby innych;
- 2) planuje dalszą edukację, uwzględniając swe umiejętności i zainteresowania;
- 3) wyjaśnia związek między godnością a prawami, które mu przysługują;
- 4) przedstawia własne prawa i obowiązki;
- 5) powiększa treść własnej tożsamości lokalnej, regionalnej, etnicznej i obywatelskiej;
- 6) rozpoznaje przypadki łamania praw w swoim otoczeniu;
- 7) argumentuje zasadność postaw obywatelskich – m.in. odpowiedzialności, troski o dobro wspólne i tolerancji;
- 8) rozpoznaje problemy najbliższego otoczenia i szuka ich rozwiązań.

IV. Komunikowanie i współdziałanie. Uczeń:

- 1) komunikuje się w sprawach życia społecznego, w tym publicznego, oraz dyskutuje i przedstawia własne argumenty w wybranych sprawach tego typu;
- 2) rozpoznaje przypadki wymagające postaw asertywnych;
- 3) współpracuje z innymi – dzieli się zadaniami i wywiązuje się z nich;
- 4) wykazuje konieczność współdziałania w życiu społecznym i wyjaśnia istotę samorządności;
- 5) korzysta z prostych procedur oraz z możliwości, jakie stwarzają obywatelom instytucje życia publicznego – wskazuje, gdzie załatwić proste sprawy urzędowe.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe:

I. Społeczna natura człowieka. Uczeń:

- 1) uzasadnia, że człowiek jest istotą społeczną; wyjaśnia znaczenie potrzeb społecznych człowieka (kontaktu, przynależności, uznania);
- 2) przedstawia zasady komunikowania się; wyjaśnia zasady skutecznej autoprezentacji – kształtowania swojego wizerunku;
- 3) wymienia cechy grup społecznych; charakteryzuje grupę koleżeńską i grupę nastawioną na realizację określonego zadania; uzasadnia, że efektywna współpraca przynosi różne korzyści; przedstawia różne formy współpracy w grupie;
- 4) rozpoznaje sytuacje wymagające podjęcia decyzji indywidualnej i grupowej; wyjaśnia i stosuje podstawowe sposoby podejmowania wspólnych decyzji;

- 5) podaje przykłady trudnych społecznie sytuacji, w których należy zachować się asertywnie; uzasadnia, że można zachować dystans wobec nieaprobowanych przez siebie zachowań innych ludzi lub przeciwstawić się im; przedstawia różne formy zachowań asertywnych;
- 6) uzasadnia, że konflikt w grupie może wynikać z różnych przyczyn (sprzeczne interesy, inne cele); przedstawia sposoby rozwiązywania konfliktów oraz analizuje ich zalety i wady.

II. Rodzina. Uczeń:

- 1) charakteryzuje rodzinę jako grupę społeczną; przedstawia rolę rodziców i osób starszych w rodzinie; analizuje wartości ważne dla jego rodziny;
- 2) analizuje wpływ, jaki rodzina wywiera na dzieci; przedstawia prawa i obowiązki dzieci w rodzinie;
- 3) wyjaśnia, jak funkcjonuje gospodarstwo domowe; wymienia główne źródła jego dochodów (z działalności zarobkowej: pracy, działalności gospodarczej, umów cywilnoprawnych oraz ze świadczeń społecznych – w powiązaniu z rodzajami ubezpieczeń społecznych);
- 4) wymienia kategorie wydatków gospodarstwa domowego; planuje jego budżet.

III. Szkoła i edukacja. Uczeń:

- 1) przedstawia funkcje szkoły w systemie edukacji oraz strukturę polskiego systemu edukacyjnego;
- 2) charakteryzuje klasę szkolną, pozalekcyjne koło zainteresowań, życie szkolnej społeczności; przedstawia działania samorządu uczniowskiego; wyjaśnia, jak przeprowadzane są wybory organów samorządu szkolnego;
- 3) wymienia prawa i obowiązki ucznia; rozpoznaje przypadki naruszania praw uczniów oraz pracowników szkoły; przedstawia sposoby dochodzenia praw, które zostały naruszone;
- 4) charakteryzuje oczekiwane kompetencje wybranych kategorii społeczno-zawodowych i ich miejsce na rynku pracy;
- 5) planuje dalszą edukację, uwzględniając własne zainteresowania, zdolności i umiejętności oraz rady innych osób i sytuację na rynku pracy.

IV. Prawa człowieka. Uczeń:

- 1) uzasadnia, że godność człowieka jest podstawą różnych systemów moralnych; wyjaśnia, że jest ona źródłem powszechnych, przyrodzonych, nienaruszalnych i niezbywalnych wolności i praw człowieka; analizuje sformułowania preambuły Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka;
- 2) wykazuje różnice między prawami a wolnościami człowieka; wymienia prawa i wolności osobiste zawarte w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej;
- 3) wymienia prawa dzieci i analizuje przepisy Konwencji o prawach dziecka;
- 4) podaje przykłady działań Rzecznika Praw Dziecka; przedstawia cele działalności Funduszu Narodów Zjednoczonych na Rzecz Dzieci;
- 5) wymienia prawa i wolności polityczne zawarte w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej; wykazuje, że dzięki nim człowiek może mieć wpływ na życie publiczne;
- 6) wykazuje, że prawa człowieka muszą być chronione; wyjaśnia rolę Rzecznika Praw Obywatelskich i podaje przykłady jego działań;
- 7) przedstawia przykłady działań organizacji pozarządowych na rzecz ochrony praw człowieka; uzasadnia potrzebę przeciwstawiania się zjawiskom braku tolerancji wobec różnych mniejszości.

V. Nieletni wobec prawa. Uczeń:

- 1) rozpoznaje zachowania związane z przemocą fizyczną i psychiczną, w tym werbalną, wobec siebie i innych; wymienia osoby i instytucje, które należy powiadomić w takich sytuacjach;
- 2) przedstawia korzyści i zagrożenia wynikające z korzystania z zasobów internetu; rozpoznaje przemoc w cyberprzestrzeni i wyjaśnia, jak należy na nią reagować;
- 3) wyjaśnia, na jakich zasadach nieletni odpowiadają za popełnienie wykroczeń i przestępstw;
- 4) przedstawia uprawnienia policjantów i funkcjonariuszy innych służb porządkowych oraz swoje prawa w kontakcie z tymi służbami.

VI. Społeczność lokalna. Uczeń:

- 1) wymienia zadania samorządu gminnego; przedstawia główne źródła przychodów i kierunki wydatków w budżecie gminy;
- 2) przedstawia, jak zorganizowany jest urząd gminy (miasta/dzielnicy); podaje, w jakim wydziale można załatwić wybrane sprawy; przedstawia możliwości załatwienia spraw poprzez e-urząd; posługuje się formularzami urzędowymi – wypełnia wniosek o wydanie tymczasowego dowodu osobistego;
- 3) wymienia organy stanowiące i wykonawcze w gminie (mieście/dzielnicy); przedstawia, jak są one wybierane i jak mogą zostać odwołane; podaje uprawnienia tych organów;
- 4) podaje, kto pełni funkcje wójta/burmistrza/prezydenta miasta i przewodniczącego rady gminy/miasta; znajduje w mediach lokalnych informacje na temat publicznych działań osób pełniących funkcje w organach samorządu terytorialnego;
- 5) znajduje i przedstawia informacje na temat swojej gminy, wydarzeń i postaci z jej dziejów;
- 6) rozpoznaje problemy społeczne swojej społeczności lokalnej (np. wynikające z sytuacji demograficznej, gospodarczej, infrastrukturalnej); formułuje sądy dotyczące tych problemów.

VII. Społeczność regionalna. Uczeń:

- 1) znajduje i przedstawia podstawowe informacje o swoim regionie, wydarzenia i postaci z jego dziejów; lokalizuje własne województwo i powiaty wchodzące w jego skład oraz pozostałe województwa;
- 2) wymienia zadania samorządu powiatowego i województwa;
- 3) podaje, w jakim wydziale starostwa powiatowego można załatwić wybrane sprawy; posługuje się formularzami urzędowymi – wypełnia wniosek o paszport (delegatura urzędu wojewódzkiego);
- 4) wymienia organy stanowiące i wykonawcze samorządu powiatowego i województwa; przedstawia, jak są one wybierane i jak mogą zostać odwołane; podaje zadania tych organów;
- 5) przedstawia tradycje i zwyczaje swojej społeczności regionalnej.

VIII. Wspólnoty narodowe/etniczne i ojczyzna. Uczeń:

- 1) wyjaśnia, co oznacza być Polakiem lub członkiem innej wspólnoty narodowej/ etnicznej oraz co łączy człowieka z ojczyzną – Polską; przedstawia te więzi na własnym przykładzie;
- 2) wyjaśnia, czym obywatelstwo różni się od narodowości; przedstawia warunki nabycia obywatelstwa polskiego z mocy prawa i wymienia inne formy uznania za obywatela polskiego oraz nadania obywatelstwa polskiego; wymienia konstytucyjne obowiązki obywatela;
- 3) analizuje symbole Rzeczypospolitej Polskiej; wyjaśnia, czym powinna przejawiać się postawa patriotyczna młodego i dorosłego człowieka;
- 4) wymienia mieszkające w Polsce mniejszości narodowe i etniczne, grupę posługującą się językiem regionalnym oraz grupy migrantów (w tym uchodźców) i lokalizuje miejsca ich zwartego

zamieszkiwania; przedstawia – za Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej – prawa przysługujące etnicznym grupom mniejszościowym;

5) uzasadnia, że można pogodzić różne tożsamości społeczno-kulturowe (regionalną, narodową/ etniczną, państwową/ obywatelską, europejską); rozpoznaje przejawy ksenofobii, w tym rasizmu, szowinizmu i antysemityzmu, oraz uzasadnia potrzebę przeciwstawiania się tym zjawiskom.

Strona | 6

IX. Udział obywateli w życiu publicznym – społeczeństwo obywatelskie. Uczeń:

1) podaje cnoty obywatelskie (odpowiedzialność, troska o dobro wspólne, aktywność, przedsiębiorczość, solidarność, roztropność, tolerancja, odwaga cywilna); wykazuje, odwołując się do działań wybitnych Polaków, znaczenie ich urzeczywistnienia dla pożytku publicznego;

2) przedstawia cele i formy działań organizacji pozarządowych aktywnych w społeczności lokalnej i regionie; wykazuje, że działalność tego typu prowadzi do realizacji różnorodnych potrzeb;

3) przedstawia cele i przykłady działania organizacji społecznych skupiających młodych ludzi w Polsce; wyjaśnia ideę wolontariatu i przedstawia formy działalności wolontariuszy;

4) przedstawia formy wpływania obywateli na decyzje władz samorządowych, przykłady realizacji lokalnych inicjatyw mieszkańców finansowanych z budżetów obywatelskich oraz przedsięwzięć podejmowanych przez młodzieżowe rady gminy/ miasta;

5) uzasadnia potrzebę przestrzegania zasad etycznych w życiu publicznym; rozpoznaje przejawy ich łamania i podaje skutki takich działań.

X. Środki masowego przekazu. Uczeń:

1) przedstawia funkcje i rodzaje środków masowego przekazu; wyjaśnia znaczenie środków masowego przekazu dla wolności słowa;

2) znajduje w mediach wiadomości na wskazany temat; odróżnia informacje o faktach od komentarzy i opinii; wyjaśnia, na czym powinna polegać rzetelność dziennikarzy;

3) przedstawia funkcje reklamy i krytycznie analizuje wybrany przekaz reklamowy;

4) wskazuje cele kampanii społecznych; analizuje materiały z wybranej kampanii tego rodzaju;

5) wykazuje znaczenie opinii publicznej; znajduje w internecie komunikaty z badań opinii publicznej oraz odczytuje i interpretuje proste wyniki takich badań.

XI. Demokracja w Rzeczypospolitej Polskiej. Uczeń:

1) wymienia podstawowe cechy i funkcje państwa; wyjaśnia, czym zajmuje się władza państwowa;

2) wyjaśnia zasadę suwerenności narodu; przedstawia sprawy, które mogą być poddane pod referendum; wymienia referenda ogólnokrajowe, których wyniki były wiążące, oraz referenda lokalne we własnej społeczności, które były ważne;

3) wyjaśnia zasadę przedstawicielstwa (demokracji pośredniej); przedstawia zasady wyborów do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej oraz zasady działania i najważniejsze kompetencje izb parlamentu;

4) wyjaśnia zasadę pluralizmu politycznego; wymienia partie polityczne, których przedstawiciele zasiadają w Sejmie Rzeczypospolitej Polskiej oraz w organach stanowiących samorządu terytorialnego; przedstawia cele działania partii politycznych oraz wykazuje, że konkurują one w życiu publicznym; znajduje informacje na temat działań wybranej partii (jej struktur regionalnych lub centralnych);

5) wyjaśnia zasadę republikańskiej formy rządu; przedstawia sposób wyboru i podstawowe kompetencje Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej; znajduje informacje o życiorysie politycznym osób

pełniących ten urząd, które wybrano w wyborach powszechnych, oraz o działaniach urzędującego Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej;

6) wyjaśnia zasadę państwa prawa, w tym zasady niezależności sądów i niezawisłości sędziów; wyjaśnia podział na sądy powszechne i administracyjne oraz zasadę dwuinstancyjności postępowania sądowego; przedstawia, w jakich sprawach orzeka sąd rejonowy;

7) wyjaśnia zasadę konstytucjonalizmu; podaje szczególne cechy konstytucji; znajduje w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej przepisy dotyczące wskazanej kwestii; podaje kompetencje Trybunału Konstytucyjnego Rzeczypospolitej Polskiej;

8) wyjaśnia zasadę trójpodziału władzy; objaśnia konieczność poparcia większości sejmowej dla Rady Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej (bądź jej działań); przedstawia podstawowe kompetencje Rady Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej; podaje imiona i nazwiska urzędujących prezesa i wiceprezesów Rady Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej; wykazuje, że decyzje podejmowane w wybranym ministerstwie mają wpływ na życie jego rodziny.

XII. Sprawy międzynarodowe. Uczeń:

1) wymienia cele i przejawy działania Organizacji Narodów Zjednoczonych i Organizacji Paktu Północnoatlantyckiego;

2) wymienia cele działania Unii Europejskiej; znajduje informacje o życiorysie politycznym Ojców Europy oraz obywateli polskich pełniących ważne funkcje w instytucjach unijnych;

3) przedstawia podstawowe korzyści związane z obecnością Polski w Unii Europejskiej dla pracowników i osób podróżujących; znajduje informacje o wykorzystaniu funduszy unijnych w swojej gminie lub swoim regionie;

4) przedstawia działalność Polski w Organizacji Narodów Zjednoczonych, Unii Europejskiej i Organizacji Paktu Północnoatlantyckiego;

5) formułuje sądy w sprawach wybranych problemów społecznych współczesnego świata; rozważa propozycje działań w kierunku poprawy warunków życia innych ludzi na świecie.

Warunki i sposób realizacji

Nadrzędnemu celowi kształcenia w zakresie wiedzy o społeczeństwie – kształtowaniu postaw obywatelskich i prospołnotowych – sprzyjać ma nabywanie wiedzy i rozwijanie umiejętności dotyczących kolejnych kręgów środowiskowych, z którymi styka się uczeń: od rodziny i szkoły przez wspólnotę lokalną i regionalną, aż do wspólnoty narodowej, państwowej i międzynarodowej. Kształcenie to ma umożliwiać rozwój umiejętności refleksyjnej obserwacji otaczającej rzeczywistości społecznej, w tym życia publicznego. Konieczna jest taka realizacja treści nauczania, aby uczniowie rozumieli przydatność poszczególnych zagadnień w codziennym życiu człowieka – członka poszczególnych grup i wspólnot społecznych. Sprzyjać to ma rozwojowi umiejętności rozpoznawania i rozwiązywania prostych problemów w życiu społecznym. Kształcenie to ma także prowadzić do ugruntowania postaw szacunku dla dziedzictwa narodowego i ogólnoświatowego oraz ciekawości poznawczej, otwartości i tolerancji.

W nauczaniu wiedzy o społeczeństwie powinno się stwarzać sytuacje edukacyjne, w których uczeń stosuje poszczególne metody autoprezentacji, rozwiązywania konfliktów i problemów, współdecydowania – np. w realizacji wymagań szczegółowych określonych w dziale I pkt 2–6 czy dziale III pkt 2. Ma ono także uświadomić uczniom ich własne prawa i obowiązki. Treści nauczania sformułowano tak, aby uczeń miał świadomość wpływu obywateli na życie publiczne – przy czym poza formami konwencjonalnymi uwypuklono także te niekonwencjonalne. Sprzyjać ma to kreowaniu aktywnych postaw w życiu społecznym, ale i brania odpowiedzialności za własne wybory i czyny.

W celu rozwijania umiejętności komunikacji i współdziałania powinno się stosować różne metody pracy grupowej, w tym uczniowskie projekty edukacyjne (każdy uczeń powinien uczestniczyć w dwóch projektach – np. w realizacji wymagań szczegółowych określonych w dziale III pkt 4, dziale VI pkt 5 i dziale VII pkt 5). Należy także wykorzystywać różne formy dyskusji – np. w realizacji wymagań szczegółowych określonych w dziale VI 6 pkt 6, dziale VIII pkt 5, dziale IX pkt 5 i dziale XII pkt 5.

W kształceniu kompetencji pozyskiwania, gromadzenia, porządkowania, analizy i prezentacji informacji o życiu społecznym, w tym publicznym, powinna być wykorzystywana technologia informacyjno-komunikacyjna. Istotne jest korzystanie ze stron internetowych instytucji publicznych, w tym organów samorządowych, organów władzy publicznej, czy organizacji społecznych. Niezbędna jest również praca z różnymi typami przekazu (np. interaktywnymi).

W miarę możliwości ważne byłoby również pozyskiwanie informacji w toku wycieczki edukacyjnej (w tym wirtualnej, wykorzystując dedykowane aplikacje) do wybranych instytucji np. do urzędu gminy (miasta/dzielnicy). Można także – za zgodą rady pedagogicznej i rodziców – realizować niektóre treści nauczania poprzez lekcje organizowane we współpracy z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, instytucjami oferującymi usługi poradnictwa zawodowego oraz organizacjami pozarządowymi.

III. Cele kształcenia i wychowania

Celem działań edukacyjnych podejmowanych przez nauczycieli wiedzy o społeczeństwie jest stworzenie warunków, które umożliwią uczniom:

- zdobycie wiedzy niezbędnej do rozumienia podstawowych procesów społecznych, kulturowych i politycznych zachodzących w Polsce i na świecie;
- wykształcenie umiejętności, które pozwolą mu stać się świadomym, aktywnym i odpowiedzialnym członkiem społeczności lokalnej i regionalnej, członkiem wspólnoty narodowej i etnicznej, obywatelem RP;
- kształtowanie wartości i postaw, które umożliwiają rozwój człowieka, stanowiących fundament polskiego dziedzictwa narodowego, budujących kapitał społeczny niezbędny do funkcjonowania współczesnego demokratycznego społeczeństwa.

WIEDZA

- Funkcjonowanie społeczeństwa. Znajomość:
 - więzi i relacji w grupie, rodzinie, społeczności lokalnej i regionalnej oraz wspólnocie etnicznej i państwowej,
 - sposobów podejmowania decyzji grupowych i rozwiązywania sporów i konfliktów,
 - zasad komunikowania się i autoprezentacji,
 - ról społecznych pełnionych przez jednostkę.
- Procedury demokratyczne. Znajomość:
 - cech i funkcji państwa demokratycznego,
 - fundamentalnych zasad państwa demokratycznego,
 - form demokracji bezpośredniej i pośredniej,
 - zasad wyborczych,
 - reguł demokratycznych funkcjonujących w szkole,
 - form aktywności typowych dla społeczeństwa obywatelskiego.
- Zasady ustroju Rzeczypospolitej Polskiej. Znajomość:

- struktury i funkcji organów władzy państwowej,
- sposobów wybierania i powoływania organów władzy państwowej,
- zasad funkcjonowania administracji publicznej: rządowej i samorządowej.
- Prawa i wolności człowieka i obywatela. Znajomość:
 - konstytucyjnych praw i wolności człowieka i obywatela,
 - praw przysługujących dzieciom,
 - praw i obowiązków ucznia,
 - polskiego systemu ochrony praw i wolności człowieka.
- Środki masowego przekazu. Znajomość:
 - rodzajów i funkcji środków masowego przekazu,
 - zasad świadomego korzystania ze współczesnych źródeł informacji,
 - znajomość podstawowych technik perswazji i manipulacji.
- Sprawy międzynarodowe. Znajomość:
 - celów i zasad funkcjonowania ONZ, NATO, Unii Europejskiej,
 - działań Polski podejmowanych w ramach ONZ, NATO, Unii Europejskiej,
 - korzyści wynikających z członkostwa Polski w Unii Europejskiej,
 - wybranych problemów społecznych i politycznych współczesnego świata.

UMIEJĘTNOŚCI

- Znajdowanie i wykorzystywanie informacji na temat życia społecznego. Umiejętność:
 - korzystania z różnych źródeł informacji, w tym wykorzystania technologii cyfrowej,
 - selekcjonowania i hierarchizowania zarówno źródeł informacji, jak i zawartych w nich informacji,
 - interpretowania prostych źródeł pisanych, ikonograficznych i statystycznych,
 - oddzielania opinii od faktów; krytycznego analizowania informacji.
- Tworzenie wypowiedzi. Umiejętność:
 - planowania i konstruowania różnych form wypowiedzi ustnej i pisemnej,
 - budowania argumentów i kontrargumentów,
 - udziału w dyskusji i debacie.
- Funkcjonowanie w grupie społecznej. Umiejętność:
 - identyfikowania potrzeb własnych i innych ludzi,
 - współpracy i współdziałania przy realizacji zadań,
 - podejmowania decyzji indywidualnych i decyzji grupowych,
 - zachowania w sytuacjach konfliktowych,
 - reagowania w sytuacji zagrożenia własnych praw i łamania prawa.
- Umiejętność planowania
 - budżetu rodzinnego,
 - przyszłości edukacyjnej i zawodowej,
 - pracy w ramach zespołów zadaniowych (projekt edukacyjny).
- Funkcjonowanie w życiu publicznym. Umiejętność:
 - wypełnienia druków urzędowych (wniosku o wydanie tymczasowego dowodu osobistego i paszportu),
 - korzystania z formularzy elektronicznych (e-urząd),
 - organizowania wyborów do władz samorządu uczniowskiego.

POSTAWY i WARTOŚCI

- Gotowość do:
 - poznawania i rozumienia siebie oraz otaczającej nas rzeczywistości,
 - kształtowania własnej tożsamości, w tym postawy patriotycznej,
 - aktywnego i odpowiedzialnego włączenia się w życie klasy, szkoły, lokalnej społeczności, państwa,
 - ponoszenia odpowiedzialności za swoje wybory, czyny i postawy,
- odwaga cywilna, samodzielność i niezależność myślenia, przedsiębiorczość,
- szacunek wobec
 - siebie i innych,
 - polskiego dziedzictwa narodowego.

IV. Materiał nauczania wraz z odniesieniami do podstawy programowej

Temat	Materiał nauczania	Podstawa programowa. Treści nauczania – wymagania szczegółowe	Liczba godzin na realizację
Rozdział I. Prawidłowości życia społecznego			
1. Człowiek w społeczeństwie	<ul style="list-style-type: none">▪ Wyjaśnienie pojęć:<ul style="list-style-type: none">– społeczeństwo,– rola społeczna,– socjalizacja,– potrzeby naturalne i potrzeby społeczne człowieka.▪ Przedstawienie czynników definiujących sformułowanie: <i>człowiek jest istotą społeczną</i>.<ul style="list-style-type: none">– istoty i znaczenia potrzeby: kontaktu, przynależności, uznania.	Dział 1. Społeczna natura człowieka. Uczeń: 1) uzasadnia, że człowiek jest istotą społeczną; rozumie znaczenie potrzeb społecznych człowieka (kontaktu, przynależności, uznania).	1
2. Grupy społeczne	<ul style="list-style-type: none">▪ Wyjaśnienie pojęć:<ul style="list-style-type: none">– grupa społeczna,– więzi społeczne,– społeczność lokalna i regionalna,– konflikt społeczny,– kompromis,– asertywność,– negocjacje,– mediacje,	Dział 1. Społeczna natura człowieka. Uczeń: 3) wymienia cechy grup społecznych; charakteryzuje grupę koleżeńską i grupę nastawioną na realizację określonego zadania; rozumie	2

	<ul style="list-style-type: none"> – arbitraż. ▪ Przedstawienie – struktury i zasad organizacji różnych grup społecznych, – sposobów podejmowania wspólnych decyzji, – zasad efektywnej współpracy, – cech grupy koleżeńskiej i grupy nastawionej na realizację określonego zadania, – sposobów zachowania dystansu wobec nieaprobowanych przez siebie zachowań, – różnych sposobów rozwiązywania konfliktów społecznych, wskazanie ich wad i zalet. 	<p>korzyści, jakie przynosi efektywna współpraca; zna różne formy współpracy w grupie i w nich uczestniczy;</p> <p>4) rozpoznaje sytuacje wymagające podjęcia decyzji indywidualnej i grupowej; wyjaśnia i stosuje podstawowe sposoby podejmowania wspólnych decyzji;</p> <p>5) podaje przykłady trudnych społecznie sytuacji, w których należy zachować się asertywnie; rozumie, że można i wie, jak można zachować dystans wobec nieaprobowanych przez siebie zachowań innych ludzi lub jak im się przeciwstawić;</p> <p>6) rozumie, że konflikt w grupie może wynikać z różnych przyczyn (sprzeczne interesy, inne cele); przedstawia sposoby rozwiązywania konfliktów oraz określa ich zalety i wady; stosuje optymalne sposoby rozwiązywania określonych konfliktów.</p>	
<p>3. Komunikacja i autoprezentacja</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wyjaśnienie pojęć: – komunikacja społeczna, – komunikat, nadawca, odbiorca, – komunikacja werbalna i niewerbalna, 	<p>Dział 1.</p> <p>Społeczna natura człowieka. Uczeń:</p> <p>2) przedstawia zasady komunikowania się; wyjaśnia zasady</p>	<p>1</p>

	<ul style="list-style-type: none"> – mowa ciała, – dyskusja, debata, – konsensus, – trema. ▪ Przedstawienie: <ul style="list-style-type: none"> – zasad kształtowania swojego wizerunku w nowym środowisku, – reguł obowiązujących w wystąpieniach publicznych, – czynników decydujących o jakości i skuteczności komunikatu. 	skutecznej autoprezentacji – kształtowania swojego wizerunku w nowym środowisku.	
4. Życie rodzinne	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wyjaśnienie pojęć: <ul style="list-style-type: none"> – rodzina, – system wartości, ▪ Przedstawienie <ul style="list-style-type: none"> – struktury i podstawowych funkcji rodziny, – zasad budowania prawidłowych relacji w rodzinie, w tym praw i obowiązków dzieci, – systemów wartości kształtujących życie rodzinne, – zasad funkcjonowania gospodarstwa domowego, – struktury, funkcji, zasad prawidłowego planowania budżetu domowego. 	Dział 2. Rodzina. Uczeń: 1) charakteryzuje rodzinę jako grupę społeczną i rozumie wpływ, jaki wywiera ona na dzieci; przedstawia prawa i obowiązki dzieci w rodzinie; 2) przedstawia katalog wartości ważnych dla niego i jego rodziny; rozumie, że systemy wartości mogą być różnorodne; 3) wyjaśnia, jak funkcjonuje gospodarstwo domowe; wymienia główne źródła jego dochodów (z pracy, działalności gospodarczej, świadczenia społeczne); 4) wymienia kategorie wydatków gospodarstwa domowego; planuje	2

		jego budżet.	
5. Edukacja i praca	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wyjaśnienie pojęć: <ul style="list-style-type: none"> – system edukacji, – społeczność szkolna, – samorząd uczniowski, – prawa ucznia. ▪ Przedstawienie: <ul style="list-style-type: none"> – struktury polskiego systemu edukacyjnego; – funkcji szkoły w systemie edukacji, – form organizacji życia szkolnego: władze szkolne, klasa szkolna, koła zainteresowań, – praw i obowiązków ucznia, – systemu ochrony praw ucznia w szkole. 	<p>Dział 3. Szkoła i edukacja. Uczeń:</p> <p>1) przedstawia funkcje szkoły w systemie edukacji oraz strukturę polskiego systemu edukacyjnego;</p> <p>2) charakteryzuje klasę szkolną, pozalekcyjne koła zainteresowań, życie szkolnej społeczności; rozumie, że współtworzy samorząd uczniowski i przedstawia formy jego działania; bierze udział w wyborach organów samorządu szkolnego;</p> <p>3) wymienia prawa i obowiązki ucznia i nauczyciela; rozpoznaje przypadki naruszania praw uczniów oraz pracowników szkoły; przedstawia sposoby dochodzenia swoich praw przez uczniów.</p>	1
6. Ekonomia na co dzień	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wyjaśnienie pojęć: <ul style="list-style-type: none"> – budżet domowy, – prawa konsumenta – rynek pracy, – kompetencje społeczno-zawodowe. ▪ Przedstawienie: <ul style="list-style-type: none"> – cech współczesnego rynku pracy, – kompetencji właściwych dla wybranych kategorii społeczno-zawodowych, – zasad planowania 	<p>Dział 3. Szkoła i edukacja. Uczeń:</p> <p>4) uczestniczy w projekcie zespołowym na temat oczekiwanych kompetencji wybranych kategorii społeczno-zawodowych i ich miejsca na rynku pracy;</p>	2

	<p>własnej przyszłości edukacyjnej i zawodowej,</p> <ul style="list-style-type: none"> – czynników umożliwiających odniesienie sukcesu edukacyjnego i zawodowego. 	<p>5) planuje dalszą edukację, uwzględniając własne zainteresowania, zdolności i umiejętności oraz rady innych osób i sytuację na rynku pracy.</p>	
Podsumowanie i test			1
Fakty i opinie			
Rozdział II. Wspólnota narodowa			
1. Naród i ojczyzna	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wyjaśnienie pojęć: <ul style="list-style-type: none"> – wspólnota narodowa, – wspólnota etniczna, – dziedzictwo narodowe, – tożsamość narodowa, – ojczyzna, – symbole narodowe (godło, flaga, hymn). ▪ Przedstawienie: <ul style="list-style-type: none"> – czynników kształtujących poczucie wspólnoty narodowej i etnicznej, – znaczenia bycia Polakiem lub członkiem innej wspólnoty narodowej i etnicznej, – przedstawienie różnych rodzajów tożsamości społeczno-kulturowych (regionalna, narodowa i etniczna, państwowa i obywatelska, europejska) i ich wzajemnych zależności, – symbole Rzeczypospolitej Polskiej. 	<p>Dział 8. Wspólnoty narodowe, etniczne i ojczyzna. Uczeń: 1) wyjaśnia, co oznacza być Polakiem lub członkiem innej wspólnoty narodowej i etnicznej [...]; 2) wyjaśnia, co łączy człowieka z ojczyzną – Polską i przedstawia te więzi na własnym przykładzie; [...] zna symbole Rzeczypospolitej Polskiej; 4) [...] uzasadnia, że można pogodzić różne tożsamości społeczno-kulturowe (regionalną, narodową i etniczną, państwową i obywatelską, europejską);</p>	1
2. Obywatelstwo i narodowość	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wyjaśnienie pojęć: <ul style="list-style-type: none"> – obywatelstwo, – zasada krwi, zasada 	<p>Dział 8. Wspólnoty narodowe, etniczne i ojczyzna.</p>	1

	<p>ziemi,</p> <ul style="list-style-type: none"> – repatriacja, – cnoty obywatelskie, – obowiązki obywatela. ▪ Przedstawienie: – różnicy pomiędzy pojęciami <i>narodowość</i> i <i>obywatelstwo</i>, – sposobów nabycia obywatelstwa polskiego (obywatelstwo z mocy prawa, uznanie za obywatela, nadanie obywatelstwa polskiego), – konstytucyjnych obowiązków obywatela polskiego, – cnót obywatelskich i cech dobrego obywatela (odpowiedzialność, troska o dobro wspólne, aktywność, przedsiębiorczość, solidarność, roztropność, tolerancja, odwaga cywilna), – przykładów postaw i działań wybitnych Polaków na rzecz dobra publicznego. 	<p>Uczeń:</p> <p>2) [...] wymienia konstytucyjne obowiązki obywatela; zna symbole Rzeczypospolitej Polskiej;</p> <p>3) wyjaśnia, czym obywatelstwo różni się od narodowości; rozumie, że poza nabyciem obywatelstwa z mocy prawa występuje możliwość uznania za obywatela polskiego oraz nadania obywatelstwa polskiego [...];</p> <p>Dział 9. Udział obywateli w życiu publicznym.</p> <p>Uczeń:</p> <p>1) wskazuje cnoty obywatelskie (odpowiedzialność, troska o dobro wspólne, aktywność, przedsiębiorczość, solidarność, roztropność, tolerancja, odwaga cywilna); wykazuje, odwołując się do działań wybitnych Polaków, znaczenie ich urzeczywistnienia dla pożytku publicznego;</p>	
<p>3. Czym jest patriotyzm?</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wyjaśnienie pojęcia: – <i>patriotyzm</i>. ▪ Przedstawienie: – więzi łączących człowieka z małą i dużą ojczyzną, 	<p>Dział 8. Wspólnoty narodowe, etniczne i ojczyzna.</p> <p>Uczeń:</p> <p>1) wyjaśnia, [...] czym powinna przejawiać się</p>	<p>1</p>

	<ul style="list-style-type: none"> – postaw patriotycznych dawnych i współczesnych, – roli patriotyzmu we współczesnym świecie, 	<p>postawa patriotyczna młodego i dorosłego człowieka; [...]</p> <p>5) rozpoznaje przejawy ksenofobii, w tym rasizmu, szowinizmu i antysemityzmu; uzasadnia potrzebę przeciwstawiania się takim zjawiskom.</p>	
4. Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wyjaśnienie pojęć: <ul style="list-style-type: none"> – mniejszość etniczna, – mniejszość narodowa, – języki regionalne, – uchodźca, – migracja. ▪ Przedstawienie: <ul style="list-style-type: none"> – mniejszości narodowych i etnicznych mieszkających w Polsce (elementy historii, kultury, dane demograficzne, miejsca ich zwartego zamieszkiwania), – praw przysługujących mniejszościom narodowym i etnicznym w Polsce, – praw przysługujących grupom używającym języka regionalnego (Kaszubi), – sytuacji prawnej grup migrantów w Polsce, w tym uchodźców. 	<p>Dział 8.</p> <p>Wspólnoty narodowe, etniczne i ojczyzna.</p> <p>Uczeń:</p> <p>3) wymienia mieszkające w Polsce mniejszości narodowe i etniczne, grupę posługującą się językiem regionalnym oraz grupy migrantów (w tym uchodźców) i lokalizuje miejsca ich zwartego zamieszkiwania; przedstawia – za Konstytucją RP – prawa przysługujące etnicznym grupom mniejszościowym.</p>	2
5. Tolerancja i przejawy ksenofobii	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wyjaśnienie pojęć: <ul style="list-style-type: none"> – stereotyp, – ksenofobia, – rasizm, – szowinizm, – antysemityzm. ▪ Przedstawienie: <ul style="list-style-type: none"> – różnych różnic pomiędzy 		2

	<p>postawą patriotyczną i ksenofobiczną,</p> <ul style="list-style-type: none"> – przejawów i skutków ksenofobii, rasizmu, szowinizmu. 		
Podsumowanie i test			1
Fakty i opinie			
Rozdział III. Ustrój Rzeczypospolitej Polskiej			
1. Państwo i demokracja	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wyjaśnienie pojęć: <ul style="list-style-type: none"> – państwo, – suwerenność, – ustrój polityczny, – demokracja, demokracja bezpośrednia, demokracja pośrednia, – inicjatywa obywatelska, – referendum, – autorytaryzm, – totalitaryzm, – kultura polityczna, – opozycja. ▪ Przedstawienie: <ul style="list-style-type: none"> – funkcji państwa demokratycznego, – różnic pomiędzy pojęciami <i>naród</i> i <i>państwo</i>, – cech i form demokracji bezpośredniej i pośredniej, – różnic pomiędzy ustrojem demokratycznym, autorytarnym a totalitarnym. 	Dział 11. Demokracja w Rzeczypospolitej Polskiej. Uczeń: 1) wymienia podstawowe cechy i funkcje państwa; wyjaśnia, czym zajmuje się władza państwowa; 2) wyjaśnia zasadę suwerenności narodu; przedstawia sprawy, które mogą być poddane pod referendum [...]; 3) wyjaśnia zasadę przedstawicielstwa (demokracji pośredniej) [...].	2
2. Polska państwem demokratycznym	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wyjaśnienie pojęć: <ul style="list-style-type: none"> – prawo, – państwo prawne, – konstytucja, – preambuła, – Trybunał Konstytucyjny, – władza ustawodawcza, 	Dział 11. Demokracja w Rzeczypospolitej Polskiej. Uczeń: 2) wyjaśnia zasadę suwerenności narodu; przedstawia sprawy, <td>2</td>	2

	<p>wykonawcza, sądowicza,</p> <ul style="list-style-type: none"> – akt prawny, – ustawa, – ratyfikowana umowa międzynarodowa, – rozporządzenie, – akty prawa miejscowego. <p>▪ Przedstawienie:</p> <ul style="list-style-type: none"> – hierarchii aktów prawnych w Polsce, – roli konstytucji w państwie, – zasad ustroju zawartych w Konstytucji RP (zasada: suwerenności narodu, przedstawicielstwa, republikańskiej formy rządów, trójpodziału i równowagi władz, decentralizacji władzy publicznej, państwa prawa, pluralizmu politycznego, praw i wolności człowieka i obywatela). 	<p>które mogą być poddane pod referendum; wymienia referenda ogólnokrajowe, których wyniki były wiążące [...];</p> <p>3) wyjaśnia zasadę przedstawicielstwa (demokracji pośredniej) [...];</p> <p>4) wyjaśnia zasadę pluralizmu politycznego [...];</p> <p>5) wyjaśnia zasadę republikańskiej formy rządu [...];</p> <p>6) wyjaśnia zasadę państwa prawa [...];</p> <p>7) wyjaśnia zasadę konstytucjonalizmu; podaje szczególne cechy konstytucji; wymienia rozdziały Konstytucji RP i znajduje w niej przepisy dotyczące wskazanej kwestii; podaje kompetencje Trybunału Konstytucyjnego RP w zakresie ochrony Konstytucji RP;</p> <p>8) wyjaśnia zasadę trójpodziału władzy [...].</p>	
<p>3. Sejm i Senat RP</p>	<p>▪ Wyjaśnienie pojęć:</p> <ul style="list-style-type: none"> – parlament, – Sejm RP i Senat RP, – poseł, senator, – marszałek sejmu, marszałek senatu, – Zgromadzenie Narodowe, – immunitet, 	<p>Dział 11. Demokracja w Rzeczypospolitej Polskiej. Uczeń:</p> <p>3) wyjaśnia zasadę przedstawicielstwa (demokracji pośredniej); przedstawia zasady</p>	<p>2</p>

	<ul style="list-style-type: none"> – mandat, – komisje sejmowe, – Prezydium Sejmu, – Konwent Seniorów, – inicjatywa ustawodawcza, – weto, – partia polityczna, ▪ Przedstawienie: – funkcji, kompetencji sejmu i senatu, – zasad wyboru do sejmu i senatu (wybory bezpośrednie, powszechne, równe, proporcjonalne; głosowanie tajne), – procesu tworzenia ustawy zwykłej. 	<p>wyborów do Sejmu RP i Senatu RP; wskazuje zasady działania i najważniejsze kompetencje izb parlamentu;</p> <p>4) [...] wymienia partie polityczne, których przedstawiciele zasiadają w Sejmie RP [...]; rozumie, jaki jest cel działania partii politycznych, oraz że konkurują one w życiu publicznym; wyszukuje informacje na temat działań wybranej partii (jej struktur regionalnych lub centralnych).</p>	
<p>4. Prezydent i Rada Ministrów</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wyjaśnienie pojęć: – republika, – głowa państwa, – władza wykonawcza, – Rada Ministrów, – Prezes Rady Ministrów (premier), – wotum zaufania, – wotum nieufności. ▪ Przedstawienie: – zasad wyboru Prezydenta RP, – kompetencji Prezydenta RP, – sylwetek Prezydentów III Rzeczypospolitej Polskiej, – sposobu powoływania Rady Ministrów, – kompetencji Rady Ministrów i wybranych ministerstw, – form kontroli parlamentarnej 	<p>Dział 11. Demokracja w Rzeczypospolitej Polskiej. Uczeń: 5) wyjaśnia zasadę republikańskiej formy rządu; przedstawia sposób wyboru i podstawowe kompetencje Prezydenta RP; znajduje informacje o życiorysie politycznym osób pełniących ten urząd, które wybrano w wyborach powszechnych; wyszukuje w środkach masowego przekazu informacje o działaniach urzędującego Prezydenta RP; 8) wyjaśnia zasadę trójpodziału władzy;</p>	<p>2</p>

	nad działalnością Rady Ministrów.	objaśnia konieczność poparcia większości sejmowej dla Rady Ministrów RP (bądź jej działań); przedstawia podstawowe kompetencje Rady Ministrów RP; znajduje informacje o życiorysie politycznym urzędującego oraz poprzedniego prezesa Rady Ministrów RP; wykazuje, że decyzje podejmowane w wybranym ministerstwie mają wpływ na życie jego rodziny.	
5. Sądy i trybunały	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wyjaśnienie pojęć: <ul style="list-style-type: none"> – sąd, – sądy powszechne, – sądy administracyjne, – wymiar sprawiedliwości, – zasada dwuinstancyjności postępowania sądowego, – zasada niezależności sądów, – Trybunał Stanu, – Trybunał Konstytucyjny, ▪ Przedstawienie: <ul style="list-style-type: none"> – struktury polskiego wymiaru sprawiedliwości, – podstawowych zasad postępowania sądowego, – spraw, które rozpatruje Trybunał Stanu i Trybunał Konstytucyjny, – spraw, które rozpatruje sąd rejonowy. 	<p>Dział 11. Demokracja w Rzeczypospolitej Polskiej. Uczeń: 6) wyjaśnia zasadę państwa prawa, w tym niezależności sądów; wymienia nazwy sądów powszechnych i administracyjnych, wyjaśnia ten podział oraz zasadę dwuinstancyjności postępowania sądowego; odwiedza stronę internetową sądu rejonowego właściwego ze względu na swoje miejsce zamieszkania i wskazuje, w jakich sprawach sąd ten orzeka; 7) [...] podaje kompetencje Trybunału</p>	2

		Konstytucyjnego RP w zakresie ochrony Konstytucji RP.	
6. Organizacje pozarządowe	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wyjaśnienie pojęć: <ul style="list-style-type: none"> – organizacja pozarządowa, – stowarzyszenie, – fundacja, – wolontariat. ▪ Przedstawienie: <ul style="list-style-type: none"> – celów i przykładów działań wybranych organizacji pozarządowych (stowarzyszeń i fundacji), – roli organizacji pozarządowych w kształtowaniu społeczeństwa obywatelskiego, – form działalności wolontariuszy, – znaczenia wolontariatu we współczesnym świecie. 	<p>Dział 9. Udział obywateli w życiu publicznym. Uczeń: 2) przedstawia cele i formy działań organizacji pozarządowych (stowarzyszeń i fundacji) aktywnych w społeczności lokalnej i regionie; rozumie, że działalność tego typu prowadzi także do realizacji własnych potrzeb; 3) przedstawia cele i przykłady działania [...] organizacji społecznych skupiających młodych ludzi w Polsce; 4) wyjaśnia ideę wolontariatu i przedstawia formy działalności wolontariuszy.</p>	2
7. Media i opinia publiczna	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wyjaśnienie pojęć: <ul style="list-style-type: none"> – środki masowego przekazu, – opinia publiczna, – ośrodki badania opinii publicznej, – reklama, – kampania społeczna. ▪ Przedstawienie: <ul style="list-style-type: none"> – funkcji i specyfiki (wad i zalet) współczesnych środków masowego przekazu (prasa, telewizja, radio, Internet), 	<p>Dział 10. Środki masowego przekazu. Uczeń: 1) przedstawia funkcje i rodzaje środków masowego przekazu; wyjaśnia znaczenie środków masowego przekazu dla wolności słowa; 2) wyszukuje w mediach wiadomości na wskazany temat; odróżnia informacje o faktach od komentarzy i opinii;</p>	2

	<ul style="list-style-type: none"> – roli środków masowego przekazu w systemie ochrony praw i wolności człowieka, – zasad prawidłowej analizy przekazu informacyjnego: tekstu narracyjnego (fakty, opinie) oraz reklamy, – roli, celów, rodzajów kampanii społecznych, – zasad odczytywania i interpretacji wyników badań opinii publicznej (wykresów, tabel), – znaczenia opinii publicznej dla funkcjonowania społeczeństwa demokratycznego. 	<p>wyjaśnia, na czym powinna polegać rzetelność dziennikarzy;</p> <p>3) przedstawia funkcje reklamy i krytycznie analizuje wybrany przekaz reklamowy;</p> <p>4) wskazuje cele kampanii społecznych; analizuje materiały z wybranej kampanii tego rodzaju;</p> <p>5) wykazuje znaczenie opinii publicznej; wyszukuje w internecie komunikaty z badań opinii publicznej oraz odczytuje i interpretuje proste wyniki takich badań.</p>	
Podsumowanie i test			1
Fakty i opinie	Przedstawienie różnic pomiędzy demokracją pośrednią i bezpośrednią.	<p>Dział 11. Demokracja w Rzeczypospolitej Polskiej. Uczeń:</p> <p>2) wyjaśnia zasadę suwerenności narodu; przedstawia sprawy, które mogą być poddane pod referendum [...];</p> <p>3) wyjaśnia zasadę przedstawicielstwa (demokracji pośredniej) [...];</p>	
Rozdział IV. Społeczność lokalna i regionalna			
1. Czym jest samorząd?	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wyjaśnienie pojęć: <ul style="list-style-type: none"> – samorząd, – samorząd szkolny, – samorząd zawodowy, – związki zawodowe, – strajk, 	<p>Dział 3. Szkoła i edukacja. Uczeń:</p> <p>2) [...] rozumie, że współtworzy samorząd uczniowski</p>	2

	<ul style="list-style-type: none"> – manifestacja. ▪ Przedstawienie: <ul style="list-style-type: none"> – praw, zadań, form działania samorządu uczniowskiego, – celów i przykładów działań związków zawodowych, – celów i przykładów działań stowarzyszeń zawodowych, – podziału Polski na województwa, – struktury organizacyjnej powiatu i województwa (organy samorządu powiatowego powiatu, organy samorządu wojewódzkiego). 	<p>i przedstawia formy jego działania; bierze udział w wyborach organów samorządu szkolnego;</p> <p>Dział 9. Udział obywateli w życiu publicznym. Uczeń: 3) przedstawia cele i przykłady działania samorządów zawodowych, związków zawodowych oraz organizacji społecznych skupiających młodych ludzi w Polsce.</p>	
<p>2. Gmina – podstawowa jednostka samorządu</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wyjaśnienie pojęć: <ul style="list-style-type: none"> – samorząd terytorialny, gmina, – organ wykonawczy i organ uchwałodawczy (stanowiąco-kontrolny w gminie), – rada gminy, rada miejska, rada miasta, – wójt, burmistrz, prezydent, – e-urząd, – budżet gminy. ▪ Przedstawienie: <ul style="list-style-type: none"> – struktury organizacyjnej gminy (organy gminy), – zasad wyboru organów gminy, – zadań i form pracy samorządu gminnego, – struktury budżetu gminnego (źródła przychodów, rodzaje wydatków), – źródeł informacji na 	<p>Dział 6. Społeczność lokalna. Uczeń: 1) rozumie, że współtworzy samorząd gminny i wymienia zadania tego samorządu; przedstawia główne źródła przychodów i kierunki wydatków w budżecie gminy; 2) odwiedza urząd gminy (miasta, dzielnicy); dowiaduje się, w jakim wydziale można załatwić wybrane sprawy; wie o możliwościach załatwienia spraw poprzez e-urząd; wypełnia wnioski o wydanie tymczasowego dowodu osobistego; 3) wymienia organy</p>	<p>2</p>

	<p>temat gminy (pracy urzędu gminy, osób pełniących najważniejsze funkcje w gminie, problemów lokalnej społeczności, wydarzeń i postaci z dziejów gminy),</p> <ul style="list-style-type: none"> – zasad wypełniania wniosków urzędowych (wniosek o wydanie dowodu osobistego). 	<p>stanowiące i wykonawcze w gminie (mieście, dzielnicy); przedstawia, jak są one wybierane i jak mogą zostać odwołane; podaje uprawnienia tych organów;</p> <p>4) podaje, kto pełni funkcje wójta, burmistrza, prezydenta miasta i przewodniczącego rady gminy lub miasta; wyszukuje w mediach lokalnych informacje na temat publicznych działań osób pełniących funkcje w organach samorządu terytorialnego;</p> <p>5) rozpoznaje problemy społeczne swojej społeczności lokalnej; bierze udział w debacie klasowej dotyczącej tych problemów;</p> <p>6) uczestniczy w projekcie zespołowym na temat swojej gminy, wydarzeń i postaci z jej dziejów.</p>	
<p>3. Powiat i województwo.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wyjaśnienie pojęć: <ul style="list-style-type: none"> – powiat, województwo, miasto na prawach powiatu, – rada powiatu, – sejmik województwa, – zarząd powiatu, zarząd województwa, – starosta, marszałek województwa, – wojewoda, 	<p>Dział 7. Społeczność regionalna. Uczeń: 1) przedstawia podstawowe informacje o swoim regionie, wydarzenia i postaci z jego dziejów; lokalizuje własne województwo i powiaty wchodzące w jego skład oraz</p>	<p>2</p>

	<ul style="list-style-type: none"> – urząd wojewódzki. ▪ Przedstawienie: – zasad wyboru, powoływania organów samorządu powiatowego i wojewódzkiego, – zadań i form pracy samorządu powiatowego i wojewódzkiego, – źródeł informacji na temat powiatu i województwa (pracy starostwa powiatowego, urzędu marszałkowskiego; tradycji i zwyczajów społeczności regionalnej), – zasad wypełniania wniosków urzędowych (wniosek o wydanie paszportu). 	<p>pozostałe województwa;</p> <p>2) rozumie, że współtworzy samorząd powiatowy i wojewódzki oraz wymienia zadania tych samorządów;</p> <p>3) dowiadyuje się, w jakim wydziale starostwa powiatowego można załatwić wybrane sprawy; wypełnia wniosek o paszport (delegatura urzędu wojewódzkiego);</p> <p>4) wymienia organy stanowiące i wykonawcze samorządu powiatowego i wojewódzkiego; przedstawia, jak są one wybierane i jak mogą zostać odwołane; podaje zadania tych organów;</p> <p>5) uczestniczy w projekcie zespołowym na temat tradycji i zwyczajów swojej społeczności regionalnej.</p>	
<p>4. Obywatele a władza samorządowa</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wyjaśnienie pojęć: – referendum gminne, – petycja, – skarga, wniosek, – konsultacje, – młodzieżowa rada gminy, miasta, – budżet obywatelski, – zasada etyczna, – administracja publiczna, 	<p>Dział 9.</p> <p>Udział obywateli w życiu publicznym.</p> <p>Uczeń:</p> <p>5) przedstawia formy wpływania obywateli na decyzje władz samorządowych, przykłady realizacji lokalnych inicjatyw mieszkańców</p>	<p>2</p>

	<ul style="list-style-type: none"> – <i>Kodeks etyczny urzędnika administracji samorządowej,</i> – korupcja, – nepotyzm. ▪ Przedstawienie: – form wpływania obywateli na decyzje władz samorządowych, – zasad tworzenia budżetu obywatelskiego, – przykładów realizacji lokalnych inicjatyw mieszkańców, – przykładów działań podejmowanych przez młodzieżowe rady gminy, miasta, – roli aktywności obywatelskiej dla prawidłowego funkcjonowania społeczności lokalnej, – zasad postępowania etycznego w pracy administracji publicznej, – przykładów nieetycznego zachowania urzędników administracji publicznej. 	finansowanych z budżetów obywatelskich oraz przedsięwzięć podejmowanych przez młodzieżowe rady gminy, miasta; 6) wymienia zasady <i>Kodeksu etycznego urzędnika administracji samorządowej;</i> uzasadnia potrzebę przestrzegania zasad etycznych w życiu publicznym; rozpoznaje przejawy ich łamania i podaje skutki takich działań.	
Podsumowanie i test			1
Fakty i opinie			
Rozdział V. Sprawy międzynarodowe			
1. Organizacje międzynarodowe	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wyjaśnienie pojęć: – Organizacja Narodów Zjednoczonych (ONZ), – Organizacja Paktu Północnoatlantyckiego (NATO), – Rada Bezpieczeństwa, – misje wojskowe. ▪ Przedstawienie: – struktury ONZ, 	Dział 12. Sprawy międzynarodowe. Uczeń: 1) wymienia cele i przejawy działania Organizacji Narodów Zjednoczonych i Organizacji Paktu Północnoatlantyckiego;	2

	<ul style="list-style-type: none"> – celów i przykładów działania ONZ (misje pokojowe ONZ), – form aktywności Polski w pracach ONZ, – celów i przykładów działania NATO, – głównych celów, zasad polityki obronnej Polski, – okoliczności przystąpienia Polski do NATO, – udziału wojsk polskich w działaniach militarnych NATO. 	<p>4) przedstawia działalność Polski w ONZ, [...] NATO;</p>	
<p>2. Unia Europejska</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wyjaśnienie pojęć: <ul style="list-style-type: none"> – Unia Europejska, – ojcowie-założyciele zjednoczonej Europy, – Europejska Wspólnota Węgla i Stali, – Europejska Wspólnota Gospodarcza, – Europejska Wspólnota Energii Atomowej, – traktat z Maastricht, – traktat lizboński, – Parlament Europejski, – Rada Europejska, – Rada Unii Europejskiej, – Komisja Europejska, – Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej. ▪ Przedstawienie: <ul style="list-style-type: none"> – celów działania Unii Europejskiej, – głównych etapów integracji europejskiej, – sylwetek polityków europejskich, tzw. ojców-założycieli zjednoczonej Europy. – zasada wolnego 	<p>Dział 12. Sprawy międzynarodowe. Uczeń: 2) wymienia cele działania Unii Europejskiej; znajduje informacje o życiorysie politycznym Ojców założycieli zjednoczonej Europy [...];</p>	<p>2</p>

	<p>przepływu: osób, towarów, usług, kapitału,</p> <ul style="list-style-type: none"> – fundusze unijne, – Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, – Europejski Fundusz Społeczny, – Fundusz Spójności. 		
3. Polska w Unii Europejskiej	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Przedstawienie: <ul style="list-style-type: none"> – głównych etapów procesu integracji Polski z Unią Europejską, – korzyści wynikających z obecności Polski w Unii Europejskiej dla różnych podmiotów (młodych ludzi, przedsiębiorców, pracowników), – sposobów wykorzystania funduszy unijnych dla poprawy funkcjonowania społeczności lokalnej, regionalnej, – sylwetek obywateli polskich pełniących ważne funkcje w instytucjach Unii Europejskiej. 	<p>Dział 12. Sprawy międzynarodowe. Uczeń: 2) wymienia cele działania Unii Europejskiej [...]; 2) [...] znajduje informacje o życiorysie politycznym [...] obywateli polskich pełniących ważne funkcje w instytucjach unijnych; 3) przedstawia podstawowe korzyści związane z obecnością Polski w Unii Europejskiej dla pracowników i osób podróżujących; znajduje informacje o wykorzystaniu funduszy unijnych w swojej gminie lub swoim regionie.</p>	2
4. Problemy współczesnego świata	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wyjaśnienie pojęć: <ul style="list-style-type: none"> – globalizacja, – państwa globalnego Południa i Północy, – pomoc humanitarna. ▪ Przedstawienie: <ul style="list-style-type: none"> – przyczyn i przejawów 	<p>Dział 12. Sprawy międzynarodowe. Uczeń: 5) bierze udział w dyskusji dotyczącej wybranych problemów społecznych</p>	2

	<p>dysproporcji rozwojowych we współczesnym świecie,</p> <ul style="list-style-type: none"> – zagrożeń wynikających z rozwoju terroryzmu międzynarodowego, problemów wynikających z rosnącej skali migracji. 	współczesnego świata; rozważa w jej trakcie propozycje działań w kierunku poprawy warunków życia innych ludzi na świecie.	
5. Konflikty zbrojne na świecie	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wyjaśnienie pojęć: <ul style="list-style-type: none"> – konflikty międzynarodowe, – terroryzm, ▪ Przedstawienie: przyczyn i skutków wybranych konfliktów międzynarodowych. 	<p>Dział 12. Sprawy międzynarodowe. Uczeń: 5) bierze udział w dyskusji dotyczącej wybranych problemów społecznych współczesnego świata; rozważa w jej trakcie propozycje działań w kierunku poprawy warunków życia innych ludzi na świecie.</p>	1
Podsumowanie i test			1
Fakty i opinie			
Rozdział VI. Prawo i prawa człowieka			
1. Czym są prawa człowieka	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wyjaśnienie pojęć: <ul style="list-style-type: none"> – godność człowieka – <i>Powszechna Deklaracja Praw Człowieka</i>, – prawa i wolności człowieka, – prawa dziecka, – <i>Konwencja o prawach dziecka</i>, – Fundusz Narodów Zjednoczonych na rzecz Dzieci (UNICEF). ▪ Przedstawienie: <ul style="list-style-type: none"> – cech praw człowieka (powszechne, przyrodzone, 	<p>Dział 4. Prawa człowieka. Uczeń: 1) rozumie, że godność człowieka wynika z różnych systemów moralnych; wyjaśnia, że jest ona źródłem powszechnych, przyrodzonych, nienaruszalnych i niezbywalnych wolności i praw człowieka; rozumie sformułowania preambuły <i>Powszechnej Deklaracji</i></p>	1

	<p>nienaruszalne, niezbywalne),</p> <ul style="list-style-type: none"> – genezy, okoliczności uchwalenia <i>Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka</i> oraz wartości, do których odnosi się preambuła dokumentu, – różnic pomiędzy prawami a wolnościami człowieka. 	<p><i>Praw Człowieka</i>;</p> <p>2) wykazuje różnice między prawami a wolnościami człowieka; wymienia prawa i wolności osobiste zawarte w Konstytucji RP; wie, które z nich nie mogą zostać ograniczone;</p> <p>5) wymienia prawa i wolności polityczne zawarte w Konstytucji RP; wykazuje, że dzięki nim człowiek może mieć wpływ na życie publiczne;</p>	
2. Katalog praw człowieka	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wyjaśnienie pojęć: <ul style="list-style-type: none"> – kategorie praw człowieka (prawa i wolności: osobiste, polityczne). ▪ Przedstawienie: <ul style="list-style-type: none"> – praw i wolności osobistych i politycznych zawartych w Konstytucji RP, – zasad i przesłanek ograniczenia praw i wolności człowieka w państwie demokratycznym, – znaczenia praw i wolności człowieka w państwie demokratycznym. 	<p>Dział 4. Prawa człowieka. Uczeń:</p> <p>3) przedstawia prawa dzieci zapisane w <i>Konwencji o Prawach Dziecka</i>;</p> <p>4) podaje przykłady działań Rzecznika Praw Dziecka; przedstawia cele działalności Funduszu Narodów Zjednoczonych na rzecz Dzieci.</p>	1
3. Ochrona praw człowieka	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wyjaśnienie pojęć: <ul style="list-style-type: none"> – Rzecznik Praw Obywatelskich, – Rzecznik Praw Dziecka, – tolerancja. ▪ Przedstawienie: <ul style="list-style-type: none"> – roli i przykładów działań podejmowanych przez 	<p>Dział 4. Prawa człowieka. Uczeń</p> <p>6) wykazuje, że prawa człowieka muszą być chronione; wie, jaką rolę pełni Rzecznik Praw Obywatelskich i podaje przykłady jego</p>	2

	<p>Rzecznika Praw Obywatelskich w Polsce,</p> <ul style="list-style-type: none"> – wybranych działań organizacji pozarządowych na rzecz ochrony praw człowieka w Polsce i na świecie, – form przeciwdziałania zjawisku nietolerancji wobec różnych mniejszości. 	<p>działań; 7) przedstawia przykłady działań organizacji pozarządowych na rzecz ochrony praw człowieka; uzasadnia potrzebę przeciwstawiania się zjawiskom braku tolerancji wobec różnych mniejszości.</p>	
<p>4. Bezpieczeństwo nieletnich</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wyjaśnienie pojęć: <ul style="list-style-type: none"> – nieletni, – cyberprzestrzeń. ▪ Przedstawienie: <ul style="list-style-type: none"> – form przemocy fizycznej, psychicznej, w tym werbalnej, wobec nieletnich, – sposobów przeciwdziałania przemocy wobec nieletnich, – form przemocy w cyberprzestrzeni, – zasad prawidłowego korzystania z zasobów internetu, – korzyści wynikających z korzystania z internetu; ▪ Wyjaśnienie pojęć: <ul style="list-style-type: none"> – odpowiedzialność karna, – przestępstwo, – wykroczenie. <p>Przedstawienie:</p> <ul style="list-style-type: none"> – zasad odpowiedzialności karnej nieletnich, – praw przysługujących nieletnim w postępowaniu w sprawach o czyny karalne, – środków 	<p>Dział 5. Nieletni wobec prawa. Uczeń: 1) rozpoznaje zachowania związane z przemocą fizyczną i psychiczną, w tym werbalną, wobec siebie i innych; wie, jakie osoby i instytucje należy powiadomić w takich sytuacjach; 2) przedstawia korzyści i zagrożenia wynikające z korzystania z zasobów internetu; rozpoznaje przemoc w cyberprzestrzeni i wie, jak na nią reagować; 3) wyjaśnia, na jakich zasadach nieletni odpowiadają za popełnienie wykroczeń i przestępstw.</p>	<p>2</p>

	wychowawczych lub poprawczych orzekanych wobec nieletnich, – działań służących zapobieganiu i zwalczaniu demoralizacji wśród nieletnich.		
5. Służby ochrony prawa	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wyjaśnienie pojęć: <ul style="list-style-type: none"> – służby porządkowe, – policja. ▪ Przedstawienie: <ul style="list-style-type: none"> – zadań i form pracy policji w Polsce, – uprawnień przysługujących policjantom, – zadań i form pracy straży miejskiej, – uprawnień przysługujących strażnikom miejskim, – uprawnień przysługujących innym służbom, – praw przysługujących nieletnim w kontakcie ze służbami porządkowymi. 	Dział 5. Nieletni wobec prawa. Uczeń: 4) przedstawia uprawnienia policjantów i funkcjonariuszy innych służb porządkowych oraz swoje prawa w kontakcie z tymi służbami.	1
Podsumowanie i test			1
Fakty i opinie			
			60

V. Zakładane osiągnięcia uczniów

Rozdział I. ŻYCIE SPOŁECZNE

Temat: Człowiek w społeczeństwie

Uczeń potrafi:

- wymienić podstawowe potrzeby społeczne i wyjaśnić ich znaczenie w życiu człowieka;
- wyjaśnić, w jaki sposób społeczeństwo wpływa na rozwój człowieka;
- wskazać główne cechy procesu socjalizacji;

- wyjaśnić, odwołując się do przykładów, znaczenie sformułowania *człowiek jest istotą społeczną*.

Temat: Grupy społeczne.

Uczeń potrafi:

- wymienić cechy grup społecznych;
- porównać strukturę, charakter więzi, cele łączące grupę koleżeńską i grupę nastawioną na realizację określonego zadania;
- wymienić formy współpracy w grupie;
- wymienić korzyści, jakie przynosi efektywna współpraca w grupie;
- rozpoznać sytuacje wymagające podjęcia decyzji indywidualnej i grupowej;
- wymienić i zastosować podstawowe sposoby podejmowania wspólnych decyzji;
- rozpoznać sytuacje, które wymagają przyjęcia postawy asertywnej;
- wskazać główne przejawy postawy asertywnej;
- podać przykłady konfliktów w grupie, określić ich przyczyny i wskazać optymalne sposoby ich rozwiązania;
- porównać różne metody rozwiązywania konfliktów w grupie, wskazać ich wady i zalety.

Temat: Komunikacja i autoprezentacja.

Uczeń potrafi:

- podać przykłady komunikatów niewerbalnych i odczytać ich znaczenie;
- wskazać elementy prawidłowo zbudowanego komunikatu werbalnego;
- zrozumieć prosty przekaz werbalny i odczytać intencje nadawcy komunikatu;
- wymienić czynniki utrudniające prawidłową komunikację pomiędzy ludźmi;
- wymienić i zastosować sposoby radzenia sobie z tremą;
- wymienić reguły obowiązujące w wystąpieniach publicznych;
- przygotować i zaprezentować krótkie wystąpienie publiczne;
- wyjaśnić, dlaczego kształtowanie swojego wizerunku odgrywa istotną rolę w relacjach społecznych;
- wymienić zasady prawidłowo prowadzonej dyskusji czy debaty.

Temat: Życie rodzinne.

Uczeń potrafi:

- określić, jakim rodzajem grupy społecznej jest rodzina;
- omówić rolę, jaką odgrywa rodzina w procesie socjalizacji;
- wymienić funkcje pełnione przez rodzinę;
- wymienić prawa i obowiązki dzieci w rodzinie;
- określić wartości, którymi kieruje się jego rodzina;
- wymienić cechy prawidłowo skonstruowanego budżetu rodzinnego;
- wymienić rodzaje źródeł dochodów rodziny;
- wymienić kategorie wydatków gospodarstwa domowego;
- zaplanować zrównoważony budżet własnej rodziny.

Temat: Edukacja i praca.

Uczeń potrafi:

- wymienić poszczególne etapy edukacji w Polsce;
- przedstawić możliwe drogi dalszej edukacji ucznia, absolwenta szkoły podstawowej;

- przedstawić strukturę organizacyjną swojej szkoły;
- scharakteryzować klasę szkolną, pozalekcyjne koło zainteresowań, życie szkolnej społeczności;
- wymienić funkcje szkoły;
- wymienić prawa i obowiązki ucznia i nauczyciela;
- rozpoznać przypadki naruszania praw uczniów;
- wyjaśnić, na jakich zasadach funkcjonuje w jego szkole system ochrony praw ucznia.

Temat: Ekonomia na co dzień.

Uczeń potrafi:

- określić własne zainteresowania, zdolności i umiejętności;
- wymienić kompetencje niezbędne do wykonywania wskazanych przez niego zawodów, funkcji;
- zaplanować dalsze etapy swojej edukacji zgodne z wyznaczonymi celami;
- wyszukiwać i zaprezentować informacje na temat kompetencji preferowanych na współczesnym rynku pracy;
- przedstawić wybrane problemy współczesnego rynku pracy.

Rozdział II. **WSPÓLNOTA NARODOWA**

Temat: Naród i ojczyzna.

Uczeń potrafi:

- wymienić rodzaje więzi łączących wspólnotę narodową i etniczną;
- wyjaśnić różnicę pomiędzy wspólnotą narodową a wspólnotą etniczną;
- wymienić czynniki kształtujące polską tożsamość narodową;
- opisać symbole Rzeczypospolitej Polskiej (godło, flaga, hymn);
- określić, jaką rolę odgrywają symbole narodowe w kształtowaniu tożsamości człowieka;
- określić swoją tożsamość społeczno-kulturową;
- porównać różne rodzaje tożsamości społeczno-kulturowych (regionalna, narodowa, etniczna, państwowa, obywatelska, europejska).

Temat: Obywatelstwo i narodowość.

Uczeń potrafi:

- podać podstawowe informacje definiujące pojęcie *obywatelstwo*;
- wyjaśnić, czym obywatelstwo różni się od narodowości;
- wyjaśnić, komu z mocy praw przysługuje obywatelstwo polskie;
- porównać dwie podstawowe reguły nabywania obywatelstwa z mocy prawa: zasadę krwi i zasadę ziemi;
- wyjaśnić komu, zgodnie z prawem polskim, przysługuje prawo otrzymania wizej repatriacyjnej;
- wymienić warunki, które musi spełnić osoba ubiegająca się o uznanie jej za obywatela polskiego;
- wymienić organy władzy, które decydują odpowiednio o nadaniu obywatelstwa polskiego i uznaniu za obywatela polskiego;
- wymienić konstytucyjne obowiązki obywatela polskiego;
- wymienić podstawowe cnoty obywatelskie i wyjaśnić ich znaczenie dla społeczeństwa i państwa;
- przedstawić przykłady postaw i działań wybitnych Polaków na rzecz dobra publicznego.

Temat: Czym jest patriotyzm?

Uczeń potrafi:

- przedstawić różne formy i postawy charakterystyczne dla współczesnego patriotyzmu;

- wyjaśnić, jaką rolę odgrywa patriotyzm w kształtowaniu osobowości osoby ludzkiej i funkcjonowaniu społeczeństw;
- wskazać różnice pomiędzy postawami patriotycznymi dawniej i współcześnie;
- wyjaśnić, czym powinna przejawiać się postawa patriotyczna młodego i dorosłego człowieka;

Temat: Mniejszości narodowe i etniczne.

Strona | 35

Uczeń potrafi:

- podać podstawowe informacje definiujące pojęcia: *mniejszość narodowa*, *mniejszość etniczna*;
- wyjaśnić, na czym, zgodnie z polskim prawem, polega różnica pomiędzy mniejszością narodową a mniejszością etniczną;
- wymienić grupy, którym zgodnie z polskim prawem przysługuje status mniejszości narodowej czy mniejszości etnicznej;
- podać nazwę społeczności, której zgodnie z polskim prawem przysługuje status grupy posługującej się językiem regionalnym;
- wyszukać i zaprezentować informacje na temat historii i kultury wybranych grup mniejszościowych w Polsce;
- wyjaśnić, kto może w Polsce ubiegać się o przyznanie statusu uchodźcy;
- wymienić prawa przysługujące w Polsce mniejszościom narodowym i etnicznym;
- wymienić prawa przysługujące w Polsce grupom migrantów, w tym uchodźcom;
- lokalizować na mapie miejsca zwartego zamieszkania mniejszości narodowych i etnicznych.

Temat: Tolerancja i przejawy ksenofobii.

Uczeń potrafi:

- przedstawić różnice pomiędzy postawą patriotyczną a ksenofobiczną;
- podać przykłady zachowań i postaw rasistowskich, szowinistycznych, antysemickich;
- dostrzec negatywne skutki postaw ksenofobicznych.

Rozdział III. USTRÓJ RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Temat: Państwo i demokracja.

Uczeń potrafi:

- wymienić podstawowe cechy państwa;
- porównać znaczenie pojęć: *naród* i *państwo*;
- wyjaśnić, czym zajmuje się władza państwa, odwołując się do podstawowych funkcji państwa;
- podać podstawowe różnice pomiędzy państwem demokratycznym, autorytarnym i totalitarnym;
- wyjaśnić znaczenie konstytucyjnych zasad: suwerenności narodu i przedstawicielstwa;
- wymienić podstawowe formy demokracji bezpośredniej w Polsce;
- wymieć podstawowe cechy ustroju politycznego państwa polskiego.

Temat: Polska państwem demokratycznym.

Uczeń potrafi:

- wyjaśnić znaczenie konstytucyjnych zasad: suwerenności narodu, przedstawicielstwa, pluralizmu politycznego, republikańskiej formy rządu, państwa prawa, konstytucjonalizmu, trójpodziału władzy;
- wyjaśnić, czym różni się Konstytucja RP od innych źródeł powszechnie obowiązującego prawa w Polsce;
- wyjaśnić, jaką rolę odgrywa konstytucja w państwach demokratycznych;

- przedstawić sprawy, w których orzeka Trybunał Konstytucyjny;
- wymienić źródła powszechnie obowiązującego prawa w Polsce;
- uporządkować hierarchicznie źródła powszechnie obowiązującego prawa w Polsce;
- przedstawić podstawowe różnice pomiędzy władzą ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą w Polsce.

Strona | 36

Temat: Sejm i Senat RP.

Uczeń potrafi:

- wymienić nazwy organów sprawujących w Polsce władzę ustawodawczą;
- przedstawić strukturę polskiego parlamentu;
- wymienić najważniejsze kompetencje Sejmu i Senatu RP;
- omówić podstawowe etapy procesu legislacyjnego;
- określić, jaką rolę w procesie tworzenia prawa odgrywają Sejm, Senat, Prezydent RP;
- wymienić i wyjaśnić konstytucyjne zasady wyborów do Sejmu i Senatu RP;
- określić, jaką rolę w państwie odgrywają partie polityczne;
- wymienić partie polityczne, których przedstawiciele zasiadają w Sejmie RP;
- wyszukać informacje na temat działań wybranej partii (jej struktur regionalnych lub centralnych).

Temat: Prezydent i Rada Ministrów.

Uczeń potrafi:

- wymienić nazwy organów sprawujących w Polsce władzę wykonawczą;
- wymienić i wyjaśnić konstytucyjne zasady wyborów prezydenckich;
- określić, jaką rolę w państwie odgrywa Prezydent RP;
- wymienić podstawowe kompetencje Prezydenta RP;
- wyszukać i zaprezentować informacje o życiorysie politycznym osób pełniących urząd Prezydenta RP, wybranych w wyborach powszechnych;
- wyszukać i zaprezentować informacje o działaniach urzędującego Prezydenta RP;
- wymienić podstawowe kompetencje Rady Ministrów RP;
- wyjaśnić, na czym polega funkcja kontrolna Sejmu wobec Rady Ministrów;
- wymienić podstawowe formy kontroli politycznej Sejmu nad Radą Ministrów;
- wyszukać i zaprezentować informacje o życiorysie politycznym urzędującego oraz poprzedniego prezesa Rady Ministrów RP;
- wyszukać i zaprezentować informacje na temat zakresu działań i form pracy wybranego ministerstwa;
- wyjaśnić, w jaki sposób decyzje podejmowane w wybranym ministerstwie wpływają na życie jego rodziny.

Temat: Sądy i trybunały.

Uczeń potrafi:

- wymienić nazwy sądów powszechnych i przedstawić ich strukturę hierarchiczną;
- wyjaśnić, na czym polega zasada niezależności sądów;
- wyjaśnić, w jakich rodzajach spraw orzekają sądy powszechne, a w jakich sądy administracyjne;
- wyjaśnić, na czym polega i jakie ma znaczenie zasada dwuinstancyjności postępowania administracyjnego;
- wyszukać i zaprezentować informacje na temat pracy sądu rejonowego (struktura organizacyjna, sprawy, w których orzeka);

- określić, jaką rolę sprawuje Trybunał Konstytucyjny w zakresie ochrony Konstytucji RP;
- wymienić podstawowe kompetencje Trybunału Konstytucyjnego RP.

Temat: Organizacje pozarządowe.

Uczeń potrafi:

- wymienić podstawowe cechy organizacji pozarządowej;
- wymienić podstawowe rodzaje organizacji pozarządowych (stowarzyszenia, fundacje);
- podać przykłady organizacji pozarządowych działających w jego społeczności lokalnej;
- wyszukać i zaprezentować informacje na temat wybranej organizacji pozarządowej (nazwa, forma organizacyjna, cel, przykłady działań);
- wyjaśnić rolę organizacji pozarządowych w kształtowaniu społeczeństwa obywatelskiego;
- wyjaśnić, na czym polega praca wolontariuszy;
- wyszukać i zaprezentować informacje na temat pracy wolontariuszy w społeczności lokalnej, Polsce, na świecie.
- przedstawić znaczenia wolontariatu we współczesnym świecie.

Temat: Media i opinia publiczna.

Uczeń potrafi:

- przedstawić rodzaje współczesnych środków masowego przekazu;
- wymienić funkcje środków masowego przekazu;
- wyjaśnić znaczenie środków masowego przekazu dla wolności słowa;
- wyszukać w środkach masowego przekazu i zaprezentować informacje na podany temat;
- wymienić podstawowe elementy przekazu informacyjnego;
- odróżnić informacje o faktach od opinii i komentarzy dotyczących podanych faktów;
- wyjaśnić, czym jest reklama;
- wskazać podstawowe różnice pomiędzy kampanią społeczną a reklamą marketingową;
- dokonać krytycznej analizy wybranej reklamy i kampanii społecznej (określić cel, odbiorcę, środki perswazyjne, wskazać elementy manipulacji);
- wymienić podstawowe zasady etyki dziennikarskiej;
- wyjaśnić, na czym polega i czemu służy badanie opinii publicznej;
- odczytać wyniki badania opinii publicznej zaprezentowane w formie prostej tabeli lub wykresu.

Rozdział IV. SPOŁECZNOŚĆ LOKALNA I REGIONALNA

Temat: Czym jest samorząd?

Uczeń potrafi:

- wyjaśnić znaczenie pojęcia *samorząd*;
- wyjaśnić, kto tworzy samorząd uczniowski;
- odróżnić znaczenie pojęcia *samorząd uczniowski* od pojęcia *organy samorządu uczniowskiego*;
- wymienić organy samorządu uczniowskiego działające w jego szkole;
- wymienić formy działania samorządu uczniowskiego;
- przedstawić zasady organizacji wyborów do organów samorządu uczniowskiego w swojej szkole;
- wymienić cele działania związków zawodowych i samorządów zawodowych;
- przedstawić przykłady działań podejmowanych przez związki zawodowe;
- wskazać różnice pomiędzy związkami zawodowymi a samorządem zawodowym.
- podać nazwę powiatu i województwa, w którym mieszka;
- lokalizować na mapie własne województwo i powiaty wchodzące w jego skład;

Temat: Gmina – podstawowa jednostka samorządu

Uczeń potrafi:

- podać nazwę gminy, w której mieszka;
- wyjaśnić znaczenie pojęcia *samorząd terytorialny*;
- wymienić podstawowe jednostki samorządu terytorialnego w Polsce;
- wyjaśnić, kto tworzy wspólnotę gminną;
- wymienić podstawowe zadania gminy;
- wymienić organy władzy samorządu gminnego;
- wskazać różnice pomiędzy zadaniami organów stanowiących i wykonawczych gminy;
- przedstawić zasady wyboru organów władzy w gminie;
- wypełnić wniosek o wydanie tymczasowego dowodu osobistego;
- wyszukać i zaprezentować informacje na temat swojego urzędu gminy, w tym e-urzędu (struktura organizacyjna, załatwiane sprawy, formy pracy);
- wymienić źródła przychodów gminy i rodzaje wydatków;
- wyszukać i zaprezentować informacje na temat budżetu swojej gminy;
- podać imię i nazwisko urzędującego wójta (burmistrza lub prezydenta) swojej gminy i przewodniczącego rady gminy (rady miejskiej lub rady miasta);
- wyszukać i zaprezentować informacje na temat publicznych działań osób pełniących funkcje w organach samorządu gminnego.

Temat: Powiat i województwo.

Uczeń potrafi:

- wymienić podstawowe zadania samorządu powiatowego i wojewódzkiego;
- wymienić organy władzy samorządu powiatowego i wojewódzkiego;
- przedstawić zasady wyboru lub powoływania oraz sposobów odwoływania organów władzy w powiecie i województwie;
- wyjaśnić, na czym polega specyfika funkcjonowania miasta na prawach powiatu;
- wypełnić wniosek o wydanie paszportu;
- wyszukać i zaprezentować informacje o swoim regionie, wydarzeniach, postaciach z jego dziejów;
- wyszukać i zaprezentować informacje na temat tradycji i zwyczajów swojej społeczności regionalnej.

Temat: Obywatele a władza samorządowa.

Uczeń potrafi:

- wymienić formy wpływania obywateli na decyzje władz samorządowych;
- podać przykłady realizacji lokalnych inicjatyw mieszkańców finansowanych z budżetów obywatelskich;
- omówić wybrane przedsięwzięcie podjęte przez młodzieżową radę swojej gminy lub miasta (cel, podjęte działania, skutki);
- wymienić zasady etyki urzędnika administracji samorządowej;
- wyjaśnić, dlaczego przestrzeganie zasad etyki urzędnika administracji samorządowej jest warunkiem koniecznym prawidłowego rozwoju gminy i funkcjonowania społeczności lokalnej;
- wymienić przejawy łamania zasad etyki urzędnika administracji samorządowej i podać skutki takich działań.

Rozdział V. SPRAWY MIĘDZYNARODOWE

Temat: Organizacje międzynarodowe.

Uczeń potrafi:

- podać pełne polskie nazwy wymienionych organizacji międzynarodowych;
- wymienić cele działania ONZ;
- wymienić nazwy głównych organów ONZ;
- podać przykłady działań podejmowanych przez ONZ;
- wyszukać i zaprezentować informacje na temat roli państwa polskiego i Polaków w wypełnianiu zadań ONZ;
- wymienić okoliczności powstania i cele działania NATO;
- wymienić główne zasady polityki obronnej Polski;
- podać przykłady działań NATO, w których uczestniczyli polscy żołnierze.

Temat: Unia Europejska.

Uczeń potrafi:

- wyszukać i zaprezentować informacje o życiorysach politycznych ojców-założycieli zjednoczonej Europy;
- wymienić główne etapy integracji europejskiej;
- uporządkować chronologicznie zawarcie traktatów międzynarodowych, najważniejszych dla procesu integracji europejskiej;
- podać datę wstąpienia Polski do Unii Europejskiej;
- wymienić główne cele działania Unii Europejskiej;
- wymienić główne instytucje i organy władzy Unii Europejskiej;
- wymienić przykłady działań podejmowanych przez główne instytucje i organy władzy Unii Europejskiej;
- wyjaśnić główne zasady, na których oparto funkcjonowanie Unii Europejskiej (zasada wolnego przepływu osób, towarów, usług, kapitału).

Temat: Polska w Unii Europejskiej.

Uczeń potrafi:

- wymienić główne etapy integracji Polski z Unią Europejską;
- wyjaśnić, w jakiej formie obywatele polscy wywarli wpływ na proces integracji Polski z Unią Europejską;
- wyszukać i zaprezentować informacje o życiorysach politycznych obywateli polskich pełniących ważne funkcje w instytucjach unijnych;
- wymienić korzyści związane z obecnością Polski w Unii Europejskiej dla pracowników i osób podróżujących;
- wyszukać i zaprezentować informacje na temat wykorzystania funduszy unijnych w swojej gminie lub swoim regionie;

Temat: Problemy współczesnego świata.

Uczeń potrafi:

- wyszukać i zaprezentować informacje na temat wybranych problemów współczesnego świata;

- budować argumenty i kontrargumenty w dyskusji na temat wybranych problemów współczesnego świata;
- podać przykłady definiujące zjawisko globalizacji;
- wymienić główne problemy społeczeństw tzw. globalnego Południa;
- wymienić problemy wynikające z rosnącej skali migracji.

Strona | 40

Temat: Konflikty zbrojne na świecie.

Uczeń potrafi:

- wyszukać i zaprezentować informacje na temat zagrożeń wynikających z rozwoju międzynarodowego terroryzmu;
- wyszukać i zaprezentować informacje na temat wybranych współczesnych konfliktów zbrojnych na świecie.

Rozdział VI. PRAWO I PRAWA CZŁOWIEKA

Temat: Czym są prawa człowieka?

Uczeń potrafi:

- wymienić przesłanki, z których wynika koncepcja godności człowieka;
- wymienić podstawowe cechy praw człowieka (powszechne, przyrodzone, nienaruszalne, niezbywalne);
- wymienić konstytucyjne kategorie praw człowieka;
- wyjaśnić okoliczności uchwalenia *Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka*;
- wyjaśnić znaczenie sformułowań zawartych w preambule *Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka*;
- wyjaśnić różnicę pomiędzy prawami a wolnościami człowieka;
- wymienić prawa dzieci zapisane w *Konwencji o Prawach Dziecka*;
- wyjaśnić, w jaki sposób przestrzeganie praw dziecka wpływa na ich prawidłowy rozwój;
- podać pełną polską nazwę organizacji UNICEF;
- wymienić cele i podać przykłady działań podejmowanych przez UNICEF.

Temat: Katalog praw człowieka.

Uczeń potrafi:

- wymienić prawa i wolności osobiste oraz polityczne zawarte w Konstytucji RP;
- wyjaśnić, w jaki sposób korzystanie z praw i wolności politycznych zapewnia obywatelom wpływ na losy własnego państwa i społeczności lokalnej;
- podać zasady ograniczenia praw i wolności człowieka w państwie demokratycznym.

Temat: Ochrona praw człowieka.

Uczeń potrafi:

- wyjaśnić, dlaczego musi istnieć system ochrony praw i wolności człowieka;
- wymienić konstytucyjne organy ochrony praw i wolności człowieka w Polsce;
- określić rolę Rzecznika Praw Obywatelskich i podać przykłady jego działań;
- wyszukać i zaprezentować informacje na temat działań podejmowanych przez Rzecznika Praw Dziecka;

- wyszukać i zaprezentować informacje na temat organizacji pozarządowych działających na rzecz ochrony praw i wolności człowieka (nazwa organizacji, cel szczegółowy, podejmowane działania);
- podać przykłady działań służących przeciwdziałaniu zjawisku nietolerancji wobec różnych mniejszości;
- uzasadnić potrzebę przeciwstawiania się zjawiskom braku tolerancji wobec różnych mniejszości.

Strona | 41

Temat: Bezpieczeństwo nieletnich.

Uczeń potrafi:

- wymienić zachowania związane z przemocą fizyczną i psychiczną wobec nieletnich;
- wymienić osoby i instytucje (w szkole, w społeczności lokalnej, ogólnopolskie), które należy powiadomić w sytuacji, gdy łamane są prawa nieletnich;
- wymienić formy przemocy w cyberprzestrzeni;
- zastosować zasady prawidłowego korzystania z zasobów internetu.

Temat: Służby ochrony prawa.

Uczeń potrafi:

- wymienić zadania i formy pracy policji w Polsce;
- podać przykłady działań podejmowanych przez policję;
- wymienić zasady postępowania policjantów w stosunku do osób, wobec których podejmują działania;
- wymienić zadania i form pracy straży miejskiej,
- porównać uprawnienia policjantów i strażników miejskich;
- wymienić prawa przysługujące nieletnim w kontakcie ze służbami porządkowymi;
- wyjaśnić, dlaczego nieletni podlega szczególnej ochronie prawnej w postępowaniu w sprawach o czyny karalne;
- wymienić zasady odpowiedzialności karnej nieletnich;
- wymienić prawa przysługujące nieletnim w postępowaniu w sprawach o czyny karalne,
- podać przykłady środków wychowawczych lub poprawczych orzekanych wobec nieletnich,
- wyszukać i zaprezentować informacje na temat działań służących zapobieganiu i zwalczaniu demoralizacji wśród nieletnich.

VI. PROCEDURY OSIĄGANIA CELÓW EDUKACYJNYCH

Procedury stosowane w procesie nauczania przedmiotu „wiedza o społeczeństwie” powinny uwzględniać:

- dotychczasowy poziom wiedzy i umiejętności uczniów;
- wymagania ogólne i szczegółowe zawarte w podstawie programowej;
- cele programu nauczania.

Realizacja celów kształcenia, wymagań ogólnych i szczegółowych zawartych w podstawie programowej, nakłada na nauczycieli przedmiotu konieczność zastosowania, obok tradycyjnych metod i technik nauczania, form pracy, które umożliwią włączenie uczniów w życie lokalnej społeczności, nauczają efektywnej współpracy w grupie, szacunku wobec innych, samodzielnego i niezależnego myślenia oraz wyrażania swoich poglądów, samodzielnego poszukiwania i krytycznego analizowania informacji.

Metody i techniki pracy, które wynikają wprost z zapisów podstawy programowej, to:

- projekt edukacyjny,

- dyskusja i debata,
- wycieczka edukacyjna,
- wykorzystanie technologii informacyjnej.

PROJEKT EDUKACYJNY

Strona | 42

Podstawa programowa przedmiotu „wiedza o społeczeństwie” (fragment)

Cele kształcenia – wymagania ogólne:

IV. Komunikowanie i współdziałanie. Uczeń: potrafi komunikować się w sprawach życia społecznego, w tym publicznego; współpracuje z innymi – dzieli się zadaniami i wywiązuje się z nich; uczestniczy w dyskusjach i dwóch projektach zespołowych; potrafi korzystać z prostych procedur oraz z możliwości, jakie stwarzają obywatelom instytucje życia publicznego – wie, gdzie załatwić proste sprawy urzędowe.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe:

3. Szkoła i edukacja. Uczeń:

4) uczestniczy w projekcie zespołowym na temat oczekiwanych kompetencji wybranych kategorii społeczno-zawodowych i ich miejsca na rynku pracy;

6. Społeczność lokalna. Uczeń:

6) uczestniczy w projekcie zespołowym na temat swojej gminy, wydarzeń i postaci z jej dziejów.

7. Społeczność regionalna. Uczeń:

5) uczestniczy w projekcie zespołowym na temat tradycji i zwyczajów swojej społeczności regionalnej.

Projekt edukacyjny jest planowanym działaniem, polegającym na samodzielnej pracy uczniów nad zadanym tematem lub problemem. Podstawa programowa przedmiotu „wiedza o społeczeństwie” wskazuje na konieczność wdrożenia projektu zespołowego, ale nie wyklucza możliwości realizacji również projektów indywidualnych.

Projekt edukacyjny jest metodą, która umożliwia:

- kształtowanie umiejętności wskazanych w celach kształcenia (wymagania ogólne)
 - wykorzystywania i tworzenia informacji,
 - rozumienia siebie oraz rozpoznawania i rozwiązywania problemów,
 - komunikowania i współdziałania.
- łączenie treści różnorodnych treści edukacyjnych i wymagań szczegółowych,
- równoczesne zdobywanie wiedzy, umiejętności i kształtowanie postaw oraz wychowanie ku wartościom.

Nauczyciel może wdrożyć projekt polegający na:

- gromadzeniu i prezentowaniu informacji na wybrany temat,
- tworzeniu autorskich dzieł (np. filmów, komiksów, wierszy) propagujących wybrany problem,
- podjęciu działania na rzecz środowiska lokalnego (np. szkoły, gminy).

Czynności nauczyciela niezbędne do prawidłowej realizacji projektu edukacyjnego:

- wybranie tematu i sformułowanie problemu:
 - zgodnego z podanymi w podstawie programowej obszarami tematycznymi,
 - dostosowanego do możliwości percepcyjnych uczniów,
 - akceptowanego, zrozumiałego, wywołującego zainteresowanie uczniów;
- sformułowanie w języku zrozumiałym dla uczniów:

- celów projektu i kryteriów sukcesu, czyli czynników, które pozwolą poznać, że cel został osiągnięty,
- kryteriów oceny realizacji projektu przez zespół i poszczególnych uczniów;
- zaplanowanie
 - działań podejmowanych przez uczniów (określenie rodzaju podejmowanych aktywności i harmonogramu ich realizacji);
 - zasad wspierania lub monitorowania pracy uczniów przez nauczyciela;
- określenie formy prezentacji wyników pracy uczniów;
- powołanie zespołów zadaniowych;
- ustalenie zasad współpracy w grupach zadaniowych;
- opracowanie zasad dokumentacji realizacji projektu, np. opracowanie karty projektu.

DYSKUSJA I DEBATA

Podstawa programowa przedmiotu wiedza o społeczeństwie (fragment)

Cele kształcenia – wymagania ogólne

IV. Komunikowanie i współdziałanie. Uczeń:

potrafi komunikować się w sprawach życia społecznego, w tym publicznego; współpracuje z innymi – dzieli się zadaniami i wywiązuje się z nich; uczestniczy w dyskusjach i dwóch projektach zespołowych; potrafi korzystać z prostych procedur oraz z możliwości, jakie stwarzają obywatelom instytucje życia publicznego – wie, gdzie załatwić proste sprawy urzędowe.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe:

6. Społeczność lokalna. Uczeń:

5) rozpoznaje problemy społeczne swojej społeczności lokalnej; bierze udział w debacie klasowej dotyczącej tych problemów;

12. Sprawy międzynarodowe. Uczeń:

5) bierze udział w dyskusji dotyczącej wybranych problemów społecznych współczesnego świata; rozważa w jej trakcie propozycje działań w kierunku poprawy warunków życia innych ludzi na świecie.

Wśród umiejętności komunikacyjnych, niezbędnych do funkcjonowania w nowoczesnych społeczeństwach demokratycznych, niezwykle ważną rolę odgrywa umiejętność prowadzenia dyskusji, argumentowania, prezentowania własnego stanowiska. Prawidłowo prowadzona dyskusja i debata jest jednym z najskuteczniejszych sposobów rozwiązywania konfliktów społecznych oraz poszukiwania dobrych rozwiązań problemów społecznych, politycznych czy naukowych.

Kształtowanie umiejętności dyskusyjnego i debатовania jest jednym z najtrudniejszych i najważniejszych zadań edukacyjnych, z którymi powinien zmierzyć się nauczyciel przedmiotu „wiedza o społeczeństwie” w szkole podstawowej. Zadaniem nauczyciela jest określenie tematu i planu dyskusji (wybranie formy debaty) oraz monitorowanie jej przebiegu. Nauczyciel, moderator dyskusji (debaty), powinien stworzyć warunki, które umożliwią uczniom samodzielne myślenie i bezpieczne wyrażanie swojego zdania, prezentowanie poglądów w atmosferze tolerancji światopoglądowej. Należy jednak pamiętać, że powinien również korygować tok myślenia uczniów jako uczestników dyskusji (debaty), podkreślać etyczne aspekty omawianych zagadnień i wypowiedzanych sądów. Zadaniem nauczyciela jest podkreślanie wagi zasady wolności słowa, ale również odpowiedzialności za słowo.

Nauczyciel powinien zapoznać uczniów z zasadami dobrej dyskusji. Od uczestników dyskusji (debaty) wymaga się:

- odnoszenia z szacunkiem do wszystkich uczestniczących w niej osób;
- uważnego słuchania wypowiedzi innych osób;
- krytykowania poglądów, argumentów, a nie osób, które je wypowiadają;
- budowania krótkich, jasnych wypowiedzi, zgodnych z podanym tematem;
- panowania nad emocjami, unikania agresji;
- dbałości o kulturę słowa.

Strona | 44

Dyskusja lub debata prowadzona na zajęciach wiedzy o społeczeństwie lub toczona na forum szkoły powinna być poprzedzona przygotowaniem merytorycznym uczniów w zakresie wybranego obszaru tematycznego. W trakcie przygotowania do dyskusji lub debaty uczniowie uczą się wyszukiwać informacje i krytycznie analizować źródła.

W praktyce edukacyjnej można zastosować różne formy dyskusowania i debatowania. W pracy z uczniami szkoły podstawowej, do realizacji celów wskazanych w podstawie programowej, przydatne będą:

- debata „za i przeciw”,

Uczestnicy debaty zostają podzieleni na dwa zespoły: przeciwników i obrońców postawionej tezy. Podziału można dokonać w sposób losowy lub pozwolić uczniom samodzielnie wybrać stanowisko. Debatujące strony przedstawiają argumenty, które pozwalają dostrzec różne, przeciwstawne strony analizowanego problemu.

- dyskusja panelowa.

Uczestnicy dyskusji zostają podzieleni na dwie grupy:

- panel, czyli uczniów wcielających się w role ekspertów, prezentujących różne aspekty omawianego zagadnienia;
- audytorium, czyli uczniów, którzy obserwują wystąpienia ekspertów.

Dyskusja panelowa składa się z dwóch etapów:

- pierwszy – dyskusja w gronie ekspertów,
- drugi – dyskusja z udziałem publiczności; obserwatorzy mogą: zadawać „ekspertom” pytania, komentować ich wypowiedzi, wyrażać własne opinie.

- dyskusja plenarna,

Uczestnicy dyskusji w swobodny sposób wymieniają poglądy na podany przez moderatora temat. W szkole podstawowej zaleca się, by funkcję moderatora pełnił nauczyciel. Ten rodzaj dyskusji stawia przed moderatorem szczególnie trudne zadania:

- utrzymanie porządku i właściwego toku dyskusji,
- wyciąganie wniosków, puentowanie wypowiedzi, inicjowanie kolejnych wątków dyskusji.

- dyskusja z zaproszonym gościem,

Zaproszony gość lub ekspert to osoba (np. policjant, sędzia, radny, poseł, dyrektor szkoły, szkolny rzecznik praw ucznia, pracownik urzędu pracy czy dziennikarz), która może przybliżyć młodzieży wskazany w podstawie programowej problem. Spotkanie może składać się z dwóch części:

- krótkiej prelekcji wygłoszonej przez zaproszonego gościa,

- wymiany zdań pomiędzy ekspertem a uczniami; odpowiedzi na zadawane przez uczniów pytania.

WYCIECZKA EDUKACYJNA

Podstawa programowa przedmiotu „wiedza o społeczeństwie” (fragment)

Treści nauczania – wymagania szczegółowe:

6. Społeczność lokalna. Uczeń:

2) odwiedza urząd gminy (miasta lub dzielnicy); dowiaduje się, w jakim wydziale można załatwić wybrane sprawy; wie o możliwościach załatwienia spraw poprzez e-urząd; wypełnia wniosek o wydanie tymczasowego dowodu osobistego [...].

Wycieczka edukacyjna jest jedną z najbardziej atrakcyjnych i jednocześnie efektywnych form pracy z uczniami. Jest warunkiem koniecznym wdrażania młodzieży do aktywnego udziału w życiu społeczności lokalnej; poznawania jej tradycji, zwyczajów, historii. Odwiedzanie przez młodzież jednostek sektora publicznego, w tym urzędu gminy, nie tylko wzbogaca jej wiedzę w zakresie funkcjonowania samorządu terytorialnego, ale przyczynia się do budowania właściwych relacji obywatel – urząd.

Wycieczka szkolna wymaga właściwego zaplanowania i przygotowania. Jej organizacja musi być zgodna z obowiązującym prawem oświatowym. Nauczyciel powinien określić temat i cele edukacyjne podejmowanego przedsięwzięcia. Efektywności pracy sprzyja włączenie uczniów w proces przygotowania wycieczki i wyznaczenie zadań, które wykonają w czasie jej trwania. Uczniowie, w czasie trwania wycieczki mogą, np.:

- zbierać informacje i nanosić je na uprzednio przygotowane przez nauczyciela karty pracy,
- prowadzić dokumentację fotograficzną wycieczki,
- wypełniać formularze urzędowe,
- przeprowadzać wywiady ze wskazanymi przez nauczyciela osobami,
- rejestrować, a następnie analizować przebieg obserwowanych obrad.

Końcowym etapem wycieczki jest jej podsumowanie i wykorzystanie zebranych materiałów do uporządkowania zdobytej wiedzy i umiejętności.

WYKORZYSTANIE TECHNOLOGII INFORMACYJNEJ

Podstawa programowa przedmiotu „wiedza o społeczeństwie” (fragment)

Cele kształcenia – wymagania ogólne

II. Wykorzystanie i tworzenie informacji. Uczeń:

znajduje i wykorzystuje informacje na temat życia społecznego, w tym publicznego; wykazuje się umiejętnością czytania ze zrozumieniem informacji o życiu publicznym; wykorzystuje informacje do tworzenia własnej wypowiedzi na temat wydarzeń z życia społecznego, w tym publicznego.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe:

5. Nieletni wobec prawa. Uczeń:

2) przedstawia korzyści i zagrożenia wynikające z korzystania z zasobów internetu; rozpoznaje przemoc w cyberprzestrzeni i wie, jak na nią reagować;

6. Społeczność lokalna. Uczeń:

2) [...]; wie o możliwościach załatwienia spraw poprzez e-urząd; wypełnia wniosek o wydanie tymczasowego dowodu osobistego;

4) [...] wyszukuje w mediach lokalnych informacje na temat publicznych działań osób pełniących funkcje w organach samorządu terytorialnego;

10. Środki masowego przekazu. Uczeń:

2) wyszukuje w mediach wiadomości na wskazany temat; odróżnia informacje o faktach od komentarzy i opinii; wyjaśnia, na czym powinna polegać rzetelność dziennikarzy;

3) przedstawia funkcje reklamy i krytycznie analizuje wybrany przekaz reklamowy;

4) wskazuje cele kampanii społecznych; analizuje materiały z wybranej kampanii tego rodzaju;

5) wykazuje znaczenie opinii publicznej; wyszukuje w internecie komunikaty z badań opinii publicznej oraz odczytuje i interpretuje proste wyniki takich badań.

11. Demokracja w Rzeczypospolitej Polskiej. Uczeń:

4) [...] wyszukuje informacji na temat działań wybranej partii (jej struktur regionalnych lub centralnych);

6) [...] odwiedza stronę internetową sądu rejonowego właściwego ze względu na swoje miejsce zamieszkania i wskazuje, w jakich sprawach sąd ten orzeka [...].

Samodzielne znajdowanie i wykorzystywanie informacji na temat życia społecznego, w tym publicznego, jest jedną z podstawowych umiejętności kształtowanych na zajęciach wiedzy o społeczeństwie w szkole podstawowej. Osiągnięcie postawionego celu wymaga wykorzystywania w procesie edukacyjnym technologii informacyjnych, ze szczególnym uwzględnieniem komputerów i internetu. Oznacza to, że nauczyciele wiedzy o społeczeństwie powinni posiadać nie tylko umiejętność obsługi komputera i korzystania z internetu, ale również wiedzę, która pozwoli im kształtować uczniów na świadomych odbiorców mediów cyfrowych. Uczniowie na lekcjach wiedzy o społeczeństwie w szkole powinni uzyskać wiedzę i umiejętności na temat:

- zastosowania technologii informacyjnych w procesie
 - zdobywania informacji dotyczących życia społecznego,
 - aktywnego uczestniczenia w życiu publicznym;
- właściwego korzystania ze źródeł informacji,
- zasad prywatności i bezpieczeństwa w sieci.

W procesie dydaktycznym należy położyć nacisk zarówno na kompetencje, które pozwolą uczniom w sposób celowy korzystać z internetu, selekcjonować i hierarchizować informacje, jak również rozpoznawać przemoc w cyberprzestrzeni.

W nauczaniu wiedzy o społeczeństwie obok przedstawionych powyżej metod i technik pracy należy wykorzystywać również inne, stosowane od dłuższego czasu rozwiązania dydaktyczne. W szkole podstawowej skuteczne mogą okazać się zarówno tradycyjne metody podające (praca z tekstem, rozmowa nauczająca, krótki wykład lub opowiadanie), jak i również te, które aktywizują uczniów i wymagają ich samodzielnej pracy. Metody lub techniki szczególnie przydatne w pracy nauczyciela wiedzy o społeczeństwie w szkole podstawowej, to:

- „burza mózgów”,

„Burza mózgów” to jedna z metod twórczego rozwiązywania problemów przez zespół. Członkowie zespołu zgłaszają i zapisują pomysły na rozwiązanie podanego problemu. Metoda „burzy mózgów” wymaga:

- uruchomienia kreatywności i wyobraźni,
- zgłaszania jak największej liczby pomysłów,
- odrzucenia krytyki, zapisywania wszystkich zgłoszonych pomysłów.

- metoda „kuli śnieżnej”,

Metoda „kuli śnieżnej” to jedna z metod umożliwiających połączenie pracy indywidualnej z pracą zespołową. Wykorzystywana jest przede wszystkim do definiowania pojęć.

Etapy pracy:

- uczeń samodzielnie definiuje podane pojęcie,
- uczniowie łączą się w pary; porównują podane przez siebie definicje i wypracowują wspólne stanowisko;
- proces wypracowywania wspólnej definicji powtarzany jest w powiększanych grupach (czterooosobowych, ośmioosobowych) [...];
- uczniowie prezentują wyniki pracy grupy na forum klasy.

- portfolio,

Portfolio, czyli teczka tematyczna, to sposób gromadzenia i prezentacji przez uczniów materiałów ilustrujących wybrany problem, zagadnienie, efekty ich pracy indywidualnej lub zespołowej.

- mapa mentalna,

Mapa mentalna to metoda porządkowania informacji poprzez wizualizację problemu. Uczniowie indywidualnie lub zespołowo rysują schemat, wykorzystując symbole, hasła, pojęcia, zdjęcia, linie, strzałki, itp. ilustrujący określone pojęcie, problem, proces.

- metaplan,

Metaplan to graficzny, skrócony zapis dyskusji prowadzonej przez uczestników. Metoda szczególnie przydatna przy analizowaniu problemów budzących emocje oraz rozwiązywaniu konfliktów. Metaplan wymaga od uczestników zajęć odpowiedzi na trzy pytania dotyczące wskazanego problemu:

- Jak jest?
- Jak powinno być?
- Dlaczego nie jest tak, jak być powinno?

oraz sformułowania końcowych wniosków i sugerowanych rozwiązań.

- „drzewo decyzyjne”,

„Drzewo decyzyjne” to sposób na graficzne zapisanie analizy problemu i podjęcie racjonalnej decyzji indywidualnej lub grupowej. Umożliwia zaprezentowanie różnych rozwiązań problemu i podjętych decyzji oraz ich konsekwencji (korzyści i niebezpieczeństw). Umożliwia definiowanie celów i wartości, które towarzyszą podejmowaniu decyzji.

W tym miejscu również można przypomnieć graficznie, jak wygląda drzewko decyzyjne.

- analiza SWOT,

Analiza SWOT to metoda pracy z uczniami odwołująca się do zasad analizy strategicznej. Pozwala ocenić szanse powodzenia różnego rodzaju przedsięwzięć. Może być stosowana do analizy problemów związanych z funkcjonowaniem człowieka czy grupy społecznej. Rozważając zaproponowany projekt, pomysł, rozwiązanie lub strukturę organizacyjną uczniowie koncentrują się wokół czterech kluczowych kwestii. Budują listę:

- mocnych stron projektu,
- słabych stron projektu,
- szans wynikających z uwarunkowań zewnętrznych,
- zagrożeń wynikających z uwarunkowań wewnętrznych.

Istotną rolę w procesie nauczania przedmiotu „wiedza o społeczeństwie” odgrywa praca z materiałem źródłowym, w szczególności z:

- tekstami narracyjnymi (np. artykuły prasowe) i normatywnymi (np. źródła powszechnie obowiązującego prawa w Polsce, akty prawa miejscowego);
- źródłami ikonograficznymi (np. plakaty reklamowe, rysunki satyryczne, zdjęcia, mapy),
- źródłami statystycznymi (tabele, wykresy, kartogramy).

Prawidłowa praca z materiałem źródłowym to w dużej mierze umiejętność budowania pytań. W przypadku tekstów (zwłaszcza narracyjnych) i ikonografii prawidłowa analiza źródła wymaga zbudowania listy pytań zawierających elementy krytyki zewnętrznej i wewnętrznej źródła.

Przykładowa lista pytań:

- Kto jest autorem źródła? (np. dane personalne; doświadczenie, dorobek zawodowy, pełnione funkcje, miejsce pracy);
- Gdzie i kiedy powstało źródło, gdzie i kiedy zostało opublikowane?
- Kto miał być potencjalnym odbiorcą przekazu informacyjnego? Do kogo źródło było adresowane?
- Jaki cel przyświecał autorowi źródła?
- Czy materiał źródłowy zawiera elementy perswazji i manipulacji? Jeżeli tak, to jaki mają one charakter?

Zarówno dobór źródeł, jak i sposób budowania pytań powinien być dostosowany do możliwości percepcyjnych uczniów. Należy pamiętać, że udzielenie przez uczniów odpowiedzi na pytanie problemowe, dotyczące treści informacyjnej źródła, powinno zostać poprzedzone odpowiedziami na szereg pytań szczegółowych, ułatwiających zrozumienie przekazu. Należy pamiętać, że uczniom, zwłaszcza szkoły podstawowej, może brakować bardzo wielu umiejętności czy wiedzy (znajomości symboli, kontekstów, kodów kulturowych – oczywistych dla osób dorosłych) niezbędnej dla właściwego zrozumienia analizowanego materiału źródłowego. Zdiagnozowanie takich sytuacji, udzielenie przez nauczyciela niezbędnych wyjaśnień jest warunkiem sukcesu, czyli prawidłowego zinterpretowania źródła.

Źródło: http://konkurs.kampaniespoleczne.pl/kk_kampanie.php?kk_id=114

PRZYKŁADOWE PYTANIA POMOCNICZE

- Na co w pierwszej kolejności zwrócisz uwagę, oglądając plakat?
- Jak brzmi główne hasło lub przesłanie plakatu?
- Co świadczy o tym, że jest to główne hasło lub przesłanie plakatu?
- Jakiego rodzaju informacji dostarcza plakat?
- Dlaczego na plakacie dominuje kolor czerwony ?
- Jaką rolę odgrywają kolory użyte przez twórców plakatu?
- Kim są osoby przedstawione na plakacie? Co łączy przedstawione osoby?
- Jakie cechy osób przedstawionych na plakacie zostały wyeksponowane?
- Jaką rolę odgrywają wizerunki osób umieszczone na plakacie?
- Kto wspiera przedstawioną kampanię społeczną?
- Czy plakat zawiera informacje mówiące, w jaki sposób możesz włączyć się w prezentowaną kampanię społeczną?

PYTANIA PROBLEMOWE

- Jaki jest cel przedstawionej kampanii społecznej?
- Jakie środki perswazyjne wykorzystali twórcy plakatu?

VII. MATERIAŁY POMOCNICZE

Polecana literatura

- *Będę świadkiem w sądzie*, <http://fdn.pl/bede-swiadkiem-w-sadzie>
- Z. Bokszczański, *Tożsamości zbiorowe*, Warszawa 2006.
- B. Gronowska, T. Jasudowicz, C. Mik, *O prawach dziecka*, Toruń 1994.
- *Jak być patriotą?*, Miesięcznik „Znak” (4) 2002.
- W. Jakubowski, *Społeczna natura człowieka*, seria: *Biblioteka Wiedzy o Polityce*, Warszawa 1999.
- Ł. Jureńczyk, *Polska w Sojuszu Północnoatlantyckim: Wojsko Polskie w operacjach reagowania kryzysowego NATO*, Bydgoszcz 2016.
- M. Kallas, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 1999.
- *Polska w Unii Europejskiej: wyzwania, możliwości, ograniczenia*, Europejskie Centrum Edukacyjne, Toruń 2013.

- *Obywatel w postępowaniu karnym*, red. W. Górowski,
https://ms.gov.pl/Data/Files/_public/broszury-i-publicacje/ms_a4_broszura_obywatel_2015_www_razem.pdf
- N. Radosh, M. Łakomecki, *Przychodzi uczeń do prawnika*,
https://ms.gov.pl/Data/Files/_public/edukacja-prawna/czesc-gimnazjalna_2.pdf
- *Społeczeństwo i polityka. Podstawy nauk politycznych*, red. K.A. Wojtaszczyk, W. Jakubowski, Warszawa 2007.
- A. Słaboń, *Konflikty społeczne i negocjacje*, Kraków 2008.
- Ł. Zamęcki, *Społeczne podstawy ładu politycznego*, Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2011.
- R. Zięba, *Polityka zagraniczna Polski w strefie euroatlantyckiej*, Warszawa 2013.